

ABIETIS lignum, summitates, coni: *Abietis conis sursum spectantibus sive maris C. B. vel Abietis tenuiore folio, fructu deorsum spectante, Tourn.* De zilveren, en de roode Denneboom; derzelver hout, toppen en kegels.

Deezen zyn breed uitgespreidde altoos groene boomen, zeer gemeen in de Noorder luchtstreek. De eerste (zilveren) zegt men, wordt in 't wilde gevonden in sommige gedeelten van Engeland, en de andere op de bergen van Schotland. Uit deeze boomen wordt, in verscheide plaatsen van Duitschland, de Straatsburger Terpentyn (a) getrokken, waar van hier na zal gesproken worden. Het hout en de vrugt, of kegels, die omtrent het einde van den herfst verlaameld worden, zyn vol van harsagtige stoffe; en geeven, in het distilleeren met water eenē wenzendlyke Olie uit, welke niet veel verschilt van die, welke men, door dezelfde bewerkinge, uit Terpentyn verkrygt. — Het hout en de toppen van Denneboomen worden, om hunne harsagtige sappen, somtyds gebruikt in Afkookfels en koeldranken, om de pisloozing en het zweeten te bevorderen, het bloed en de sappen te zuiveren, en inwendige verzweeringen, byzonderlyk die van de piswegen, schoon te maaken en te heelen.

Zie den Artikel van de **TEREBINTHINA.**

ABROTANI MARIS folia: *Abrotani maris augusti folii majoris C. B. Averuit; de bladeren [E.]*

Dit is een heesteragtige plant, bekleed met zeer fyn verdeelde bladeren, van eene grysagtig groene kleur: de bloemen 'er van, welken zeer klein en geelagtig zyn, hangen nederwaards, verscheidenen by elkanderen, van 't midden van den tak tot aan 't uiterste einde. Het is een inboorling der warme Landen; in deeze Landen wordt ze in de Tuinen gekweekt: de bladeren vallen alle winters af; maar de wortels en stammen blyven veele jaaren over.

Averuit heeft eenen sterken, en niet onaangenaamen reuk; en eenen walgagtigen, prik-

kelenden, bitteren smaak; welke gantschelyk 'er uitgetrokken wordt door verbeeterden geest van wyn (b); doch onvolkomener door wateragtige vogten. Het wordt als een middel tegen de Wurmen (c) aangepreezen; en in bleeke slymerige gestellen, als een prikkelend (d) openend (e) en zweet verwekkend (f) middel. De tegenwoordige Praktyk heeft deszelfs gebruik byna alleen tot uitwendige toepassingen bepaald. De bladeren worden dikwils gebruikt in ontbindende, en verrotting tegentaande (g) stoovingen; en zyn ook wel aangepreezen in wasschingen en zalven voor uitlag van de huid, en het uitvallen van 't haar.

ABROTANI FEMINÆ folia: *Abrotani feminae foliis teretibus C. B. Lavendelkattoen; de bladeren [E.]*

Deeze plant is geheel en al wit en grys: de bladeren bestaan uit kleine knopjes, die in reien rondom een middel ribbetje staan; de bloemen staan regt op, boven op de toppen der steeltjes. Zy worden in de Tuinen voortgekweekt, bloeijen in Juny en July, en behouden heure bladeren den geheelen winter door.

Het *Abrotanum femina*, Wyfjes Lavendelboompje, wordt ondersfeld, dezelfde kragten, als het mannetje, (b) te hebben; maar in een minder' trap. Voor het uitwendig gebruik is het geneeskundig onderscheid tusschen beiden niet heel groot: hierom staat het Collegie van Londen toe, in stoovingen (welk het voornaamste oogmerk is, waar toe ze gewoonlyk gebruikt worden) het een voor het ander te neemen. — De *Abrotanum femina*, Wyfjes Lavendel, wordt door sommigen aangepreezen, in de moer- en andere vrouwelyke kwaalen: en by de gemeene Menschen is men gewoon, een afkooksel van dezelve in melk tegen de wurmen te gebruiken.

ABSINTHII VULGARIS folia: *Absinthii vulgaris majoris J. B. Gemeene Alfem; de bladeren, [L. E.]*

De bladeren van deeze soorte van Alfem zyn

(a) *Therbyntinum Argentoratense.* (b) *Spiritus vini rectificatus.* (c) *Antelminticum.* (d) *Stimulans.* (e) *Aperiens.* (f) *Sudorificans.* (g) *Fomentationes antiseptica.* (h) *Mas.*

zyn verdeeld in rondagtige stukken, van eene doffe groene kleur van boven, en witagtig van onderen. Het groeit in 't wilde in verſcheidene deelen van Engeland; omtrent Londen wordt eene groote menigte aangekweekt tot geneeskundig gebruik: Het bloeit in Juny en July; en na dat het zaad ryp geworden is, ſterft het en valt ter aarde; uitgenomen een bos van de onderſte bladen, welken doorgaands den geheelen winter overblyven.

Alſem is een ſterk bitter; en was voorheen, als zodanig meer in gebruik, tegen zwakheid van de Maag, en diergelyken, in medicinale wynen en bieren. Thans wordt het weinig tot die eindens gebruikt, wegens den kwaaden ſmaak en bezwaarenden reuk, die 'er mede vermeld gaat. Doch hier van kan het ten deele bevryd worden, door het te bewaaren, en geheel en al door het lang te kookken; terwyl de bitterheid volkomen blyft. Een uittreksel 'er van, door de bladeren in ruim water te kookken, gemaakt, en het vogt door een ſterk vuur uitgedampt zynde, geeft een vry aangenaam bitter, zonder eenigen onaangenaamen geur. — Eene Olie van deeze plant gediftilleerd [L. E.] en een Extract [E] worden in de winkels bewaard.

ABSINTHII MARITIMI *Summitates*: *Absinthii marini albi Gerard.* Zee-Alſem, gemeenlyk, maar valſchelyk Romeinſche Alſem genaamd; de toppen [L.]

De bladeren der Zee-Alſem zyn veel ſmalter, dan die van de gemeene, en haaragtig, op de bovenzijde, zo wel als op de onderſte; de ſteelen zyn ook over al haarig. Zy groeit in 't wilde by onze zoute moeraſſen, en op verſcheidene plaatſen aan de Zeekusten. — In ſmaak en reuk is zy zwakker en onaangenaamer, als de gemeene. De kragten van beiden worden onderſteld van dezelfde foorte te zyn, en alleen in trap te verſchillen.

De toppen komen in drie van onze gediftilleerde wateren, en geeven den naam aan een Conferf. [L.] Zy zyn ook een innengſel in de gemeene ſtoovinge en groene Olie. [L.]

ABSINTHII ROMANI *folia*: *Absinthii*

(a) *Stomachicum.* (b) *Collyria.*

II. DEEL,

pontici tenui folii incani C. B. Roomſche Alſem; de bladeren en toppen. [E]

Deeze foort is, in 't uiterlyk aanzien zeer onderſcheiden van de twee voorgaanden: zy is in alle haare deelen kleiner dan een van die beiden; de bladeren zyn in fyne draadjes verdeeld, en op de onderſte zyde haaragtig; de ſteelen geheel, of ten deele purperagtig van kleur. Zy is een inboorling der warme Landen, en tegenwoordig bezwaarlyk in deeze landen te bekomen; ſchoon ze al zoo hard, en alzoo gemakkelyk te kweeken is, als eene van de andere foorten.

De Zee-Alſem heeft derzelve plaats over lange vervuld, op de markten, en is in 't algemeen verkeerdelyk daar voor genomen geweest.

De Romeinſche Alſem is zoo onaangenaam niet, als eenige van de anderen: haar reuk is vry aangenaam; en de ſmaak, hoewel merkelyk bitter, weinig onaangenaam.

Deeze ſchynt de beſte om voor een maagmiddel (a) te verkiezen, en wordt door ſommigen in de Waterzugt aangepreezen.

ACACIA [L. E.] het verdikte ſap van de onrype vrugt van eenen grooten ſteekelagtigen boom, door *Casparus Baubine*, *Acacia foliis ſcorpoidis leguminosa*, genoemd.

Dit ſap wordt uit Egypte tot ons overgebracht in ronde klompen, in dunne blazen opgerold. Van buiten is het van eene donker bruine kleur, die naar het zwarte helt; van binnen van eene rood- of geelagtig bruine; van eene vaſte ſtyfheid, doch niet zeer droog. Het ſmelt ſchielyk in den mond, en ontdekt eenen wrangen, doch niet onaangenaamen ſmaak, welke door eenen zoetagtigen naſmaak gevolgd wordt. Dit verdikte ſap kan volkomen in wateragtige vogten opgeloft worden; maar verbeeterde geest van wyn doet 'er nauwelyks eenige werking op.

Acacia is een zagt ſaamentrekkend geneesmiddel. De Egyptenaaren geeven het, in bloedſpuwinge, by de hoeveelheid van een drachma, in eenig bekwaam vogt geſmolten, in; en herhaalen deeze gifte nu en dan: zy gebruiken het ook in Oogwaters (b) om de

Oo.

K

Oogen te versterken, en in gorgeldranken (c) voor keelontsteekingen. Onder ons wordt het weinig anders gebruikt, dan als een immengsel in *Mitridaat* en *Tberiaca* [L], en wordt zelden in de Winkels gevonden. Het geen doorgaands in de winkels voor de Egyptische *Acacia* verkogt wordt, is niet anders, dan het verdikte sap van Sleepruimen: en dit is harder, zwaarder, van eene donkerer kleur, en wat scherper smaak, als de oprechte soorte.

ACANTHI folia: Acanthi sativi vel mollis Virgilii C. B. Beerenbroek; de bladeren 'er van.

Deeze is een schoone plant, die natuurlijk in Italien groeit, en in andere warme luchtstreekken: van derzelve bladen, namen de Ouden hunne patroonen van hunne loofwerken. Alle derzelve deelen hebben eenen zagten zoetagtigen smaak, en zyn vol van een slymagtig sap: derzelve kragten schynen niet te verschillen van die van *Albea* en andere slymagtige planten.

ACETOSÆ VULGARIS, sive oxalidis, folia & radix: Acetosæ arvensis C. B. *Oxalidis vulgaris folio longo* J. B. Gemeene Zuuring; de Wortels en bladeren 'er van [E].

De Zuuring groeit in 't wilde in de velden en weiden door geheel Engeland. De bladeren hebben eenen saamentrekkenden zuuren smaak, zonder eenigen reuk, of byzonderen geur: derzelve geneeskragten zyn, te verkoelen, dorst te lessen, en de ontlastinge der pis te bevorderen: een afkookzel van dezelve in wey geeft eenen nuttigen en aangenaamen drank in koortsagtige of ontsteekagtige Ziekten; en is door *BOERHAVEN* aanprezen, als een der kragtigste openende en zuiverende middelen, in de Lente.

Sommige soorten van scheurbuik hebben voor het aanhoudend gebruik van dit geneesmiddel moeten wyken: en de Groenlanders, die aan dit ongemak zeer onderworpen zyn, worden gezegd, een mengsel van het sap van Zuuring en van Lepelblad met goed gevolg te

gebruiken. De eenigste Winkel-bereiding van deeze plant, is een wezendlyk Zout uit het sap der bladeren. [E]

De Wortels van de Zuuring hebben eenen bitteren wrangen smaak, zonder eenige zuurheid: men zegt dat ze openen en pisdryven; en hebben somtyds plaats gehad, in openende Kruid-dranken (d), aan welken zy eene roodagtige kleur mededeelen. De Zaaden deezer plante werden voor deezen gebruikt in Buikloopen, (e) en in Roodelopen (f) maar zyn al over lange vreemd geworden in de Winkels, en nu billyk zoo wel uit de Edinburgsche, als uit de Londensche Apotheken uitgeschrap: zy hebben geenen merkelyken reuk, en naauwelyks eenigen smaak.

ACETOSELLA. [E] Zie LULUJA.

ACETUM [L. E.] Azyn: een zuur, door eene tweede gistinge, uit giftende wynagtige vogten voortgebragt. Zie pag. 6.

Wynazyn is veel zuiverer, dan die van moutvogten; want de laatsten, hoe zuur en fyn ze ook mogen wezen, behouden een groot gedeelte lymagtige of slymagtige zelfstandigheid in zich; als blykt uit de lymerigheid en slymigheid, aan welke deeze Azyn heel zeer onderworpen is. Hoe sterker en geestryker de wyn is, des te sterker en beeter Azyn zal hy uideeveren. *Geaffroy* zegt, dat de Fransche Azynen, meer dan een vyfenderdigste deel van hun gewigt, vast loozout verzadigen (g), en sommigen derzelve niet minder, dan een twaalfde deel; doch de besten der Hoogduitsche Wyn-Azynen weinig meer dan een veertigste deel.

Azyn is een uitmuntend Geneesmiddel in alle soorten van ontsteekagtige en rotagtige Ziekten, (b) het zy inwendig, of uitwendig: in heete Galkoortsen (i) in pestagtige en andere kwaadaartige ongemakken, wordt hy van *BOERHAVEN* aanprezen, als een van de beste zweetmiddelen (k). (Zie de Afdeeling van de Zuuren p. 59). Zwakheid, flauwte, braaking, Moeder- en Miltzugtige kwaa-

(c) Gargarisma. (d) Apozemata aperientia. (e) Diarrhoea. (f) Dysenteria. (g) Saturare. (h) Morbi inflammatorii & putridi. (i) Febres ardentes biliosa. (k) Sudorificum.

(1) kwaalen zyn dikwyls verligt, door Azyn in den mond en neus te doen, of in de maag in te neemen.

ACORUS, Zie CALAMUS AROMATICUS.

ADIANTHI VERI, *feu capilli veneris folia*: *Adianthi folio Coriandri* C. B. oprecht Venus-haar: de bladeren 'er van. —

Dit is een laag, en altoos groen kruid, en een van die, welken om de slapheid hunner takken en steelen, haar genoemd worden. Het is een natuurlyke plant van Italie, en het zuidelyk gedeelte van Frankryk; waar van daan de bladeren fomtyds tot ons overgebracht worden. Deezen hebben eenen aangenaamen, hoewel zeer zwakken reuk; en een slymagtigen eenigzins ruuwen smaak, welken zy ligtelyk aan kookend water mededeelen.

Venus-haar is zeer vermaard geweest in borstkwaalen, die uit al te groote dunheid en scherphheid der sappen ontstaan; insgelyks om verstoppingen der Ingewanden te openen, en de taaije slym uit de borst te ontlasten. Maar in de tegenwoordige praktyk wordt 'er weinig werk van gemaakt, en wordt zelden in de winkels gevonden; terwyl de TRICHOMANES, of *Engelsch Venus-haar*, dat ook *klein Venus-haar* hier, met zwarte steelen, doorgaands deszelfs plaats vervult.

ÆRUGO [L. E.] Koper roeft, of Spaansgroen. Dit is eene bereiding uit koper, welke voornaamelyk te *Montpelier* in Frankryk gemaakt wordt, door koperen platen met druiven-steelen, die met een gistend zuur van plantgewassen bezwangerd zyn, aan laagten te beleggen: en in weinige dagen zyn de platen gantschelyk overdekt met eene bleek groene donsagtige stoffe, welke van 't koper afschraapt, en de bewerking vervolgens herhaald wordt.

Het spaansgroen, tot ons overgebracht wordende, is doorgaands met druivensteelen vermengd: en deezen kunnen 'er afgescheiden

worden onder het fyn maaken, door met de bewerkinge op te houden, zoo ras als het geene overblyft, geheel en al uit dezelve faamengefeld schynt te weezen.

Het Spaanschgroen, wordt nooit inwendig gebruikt. Sommige Schryvers verheffen 'het zeer, als een braakmiddel, (1*) en zeggen, dat een grein of twee ingenomen zynde, aanstonds werkt, als 't in de Maag gekomen is; maar deszelfs gebruik is al te dikwyls gevolgd van gevaarlyke uitwerkingen. (Zie den Artikel CUPRUM van het Koper.) — Spaansgroen, uitwendig toegepast, is een bekwaam afvaagend en roofmaakend middel (m), en is dienstig, om het sponsagtig vleesch, dat in de wonden opryft, wech te neemen. Tot deeze oogmerken is het een innengsel in de *Mel ægyptiacum* (n) *unguentum basilicum* (o) *viride* [L.], en de *Balsamum viride* [E.] (p).

AGALLOCHUM, *feu Lignum Aloës*. Hout van *Aloë*.

Verscheidene giffingen zyn 'er over dit hout gemaakt; doch 'er is tot nog toe geen zeker bescheid van in 't licht gekomen. Verscheidene foorten worden 'er van de Schryvers opgeteld; maar de meesten derzelven zyn Europa vreemd. Het geen tot ons overkomt is in kleine harde zwaare stukken, van eene geelbruine kleur, met verscheidene zwarte of purperen aderen. Het heeft een speceryagtigen smaak, en eenen welriekenden reuk; byzonderlyk als het tot poeder gemaakt, of op 't vuur gezet wordt. Met water gedistilleerd zynde, brengt het eene zeer welriekende wezendlyke Olie voort, hoewel in geringe hoeveelheid: in verbeterden geeft van wyn getrokken, geeft het een fraai afverffel, welk niets van zyne kracht verliest, al wordt het tot de dikte van een uittreksel uitgedampt.

Het Hout van *Aloë* is tegenwoordig, in de Medicynen, van weinig gebruik, en zelden in de winkels te vinden: indien het gemakke-lyk te bekomen ware, ten minste de beste foort 'er van, zou het een zeer nuttig hartversterkend

(1) *Adfectiones hystericae & hypochondriaca*. (1*) *Emeticum*. (m) *Detergens & escbaroticum*. (n) *Egyptische Honich*. (o) *Groene konings Zalf*. (p) *Groene Balsam*.

kend (*q*) middel kunnen zyn; althans *Hofman* pryft de gedistilleerde Olie en geeftryke aftrekfels 'er van, tot dat oogmerk, zeer sterk aan; en hy acht een mengiel van dit laatste, met aftrekiel van ftaal, een uitmuntend versterkend (*r*) middel.

AGARICUS: *Agaricus sive fungus loricus* C. B. *Lorkenzwam*; een zwam, die op oude Lorkboomen groeit. [L. E.]

Deeze zwam is eene onregelmatige sponsagtige Zelfftandigheid, zeer ligt, en van eene gelykformige sneeuw-witte kleur, (uitgezonderd de baft, welke doorgaands 'er afgenomen is, eer dat de Lorkenzwam in de winkels gebragt is.) Het laat zich gemakkelyk snyden met een mes, zonder eenige hardheid of zandigheid te ontdekken, en wordt gereedelyk tuffchen de vingers gekruimeld en tot poeder gevreeven. Het heeft geen merkelyken reuk; en de fmaak is in 't eerst zoetagtig, maar een poos gekaauwd zynde, wordt het fcherp, bitter en walagtig.

Lorkenzwam was eertyds in groote achttinge, als een zuiverend (*s*) middel; maar de tegenwoordige praktyk heeft derzelver gebruik gantschelyk verworpen. Het werkt by uitflek traag, in zoo verre, dat sommigen ontkend hebben, dat het in 't geheel eenige buikzuiverende kragt (*t*) heeft. In zelfftandigheid ingegeeven zynde, veroorzaakt het byna altoos walging, niet zelden braaking, en fomtyds sterke pynen der Ingewanden; deeze uitwerkingen worden toegefchreeven aan dezelfs ligte meelagtige ftoffe, welke aan de zyden der darmen blyft hangen, en eene geduurige prikkeling veroorzaakt.

De befte bereiding van de Lorken zwam fchynt een Uittrekfel (*u*) te zyn, gemaakt met water, waarin vaf (*v*) loogzout ontbonden is; of met Azyn of Wyn: het eerfte is van *Bolduc*, en het ander van *Neumann*, gezegd, een kragtig en veilig buikzuiverend middel uit te leveren. Desnietteenftaande is dit een Geneesmiddel, dat wy zeer wel kunnen miffen; hierom heeft het COLLEGIE het

zelve ook verworpen uit alle de faamenmengfels, waarin het voor deezen plaats hadt; uitgenomen de *Mithridaat* en de *Theriaak*. [L.]

AGARICUS *pedis equini facie* Tourn. Wyfjes Lorkenzwam; of zwam van den Eikenboom, zoo genaamd, om dat ze zeer ligt vuur vat, als verrot hout en tonder.

Deeze zwam vindt men veel op verfcheide ne foorten van boomen, in Engeland; en wordt gezegd fomtyds in de winkels gebragt te zyn, met de waare zwam van den Lorkenboom vermengd: doch zy is gemakkelyk van deeze te onderfcheiden, door haare grooter zwaarte, donkere kleur, en flymagtigen fmaak; die vry is van alle bitterheid. Het mergagtig gedeelte deezer zwamme, zagt geklopt, en uitwendig toegepaf, is onlangs zeer vermaard geworden, als een bloed-ftempend (*x*) middel; en men heeft gezegd, dat het niet alleen de bloedingen der Aderen, maar zelfs ook der Slagaderen konde ftuiten, zonder gebruik van windfels. Nogthans fchynt het geene weezendlyke faamentrekkende, of bloedftempende kragt te hebben, en niet anders te werken, dan op de wyze van droog plukfel, fpons, of andere zachte en fponfagtige oplegfels.

AGERATI *folia & flores: Agerati foliis serratis* C. B. *Ptarmica lutea suaveolentis* Tourn. Léverbalfem, Tuinkoftus; de bladers en bloemen 'er van.

Dit is een flappe plant, geheel en al overdekt met kleine getande bladertjes. Het is een inboorling van Italien en andere warme landen; by ons wordt het in de tuinen gekweekt, en bloeit in July en Augustus.

De Léverbalfem heeft een ligten aangenaamen reuk; en een ruuwen eenigzins heeten en bitteragtigen fmaak. Deeze hoedanigheden toonen, dat het als een zagt versterkend middel kan gebruikt worden; maar is al lang vreemd in de praktyk geweest, en nu zoo wel by het COLLEGIE van *Londen*, als by dat van *Edinburg* verworpen.

AG.

(*q*) Cordiale. (*r*) Corroborans. (*s*) Catharticum. (*t*) Vis purgans. (*u*) Extractum. (*v*) Sal fixum alcalinum. (*x*) Strypticum.

AGNI CASTI semen: *Agni folio non serrato* J. B. De Kuisch-boom; zyne zaaden.

Dit is een kleine boom, of liever een heester, die van zelve groeit in Italië enz. en by ons in de tuinen gekweekt wordt. Zyne vrugt, welke byna de gedaante heeft van een peper korl, bevat vier langwerpige zaaden, welken gezegd worden van eenen speceryagtigen reuk, en eenen scherpen bitteragtigen smaak te zyn; maar die by onderzoek bevonden worden byna zonder reuk, en smaakeloos te zyn.

Deeze Zaaden zyn vermaard geweest, als middelen tegen de liefde (y); maar de ervaringheid bevestigt niet, dat ze zulke kragten bezitten.

AGRIMONIAE folia: *Eupatorii veterum seu agrimonie* C. B. Agrimonie of Boelkenskruid; de bladeren 'er van [E.]

Dit is een gemeene plant, die in de heggen en op de kanten der velden groeit. De bladeren 'er van hebben eenen kruidagtigen, eenigzins scherpen, ruuwen smaak, gepaard met eenen speceryagtigen geur.

Men zegt, dat de Agrimonie openende, (z) afvaagende (a) is, en de spanning der Ingewanden (b) versterkt: hierom wordt ze aangepreezen in scheurbuikagtige kwaalen; in zwakheid en slapheid der Darmen (c) enz. In wey getrokken, levert het eenen nuttigen koel drank voor de lente uit, die niet onaangenaam is voor het gehemelte en de maag.

ALCANNA, Zie ANCHUSA.

ALCEAE folia: *Alceae vulgaris majoris* C. B. *Malva verbenaca* Ger. Verbeen-Kaasjeskruid; de bladeren 'er van. Dit is ligtelyk te onderscheiden van het gemeene en witte Kaasjeskruid, door deszelfs bladeren, welke getand, of aan de randen ingefneeden zyn. Het groeit in de heggen, en bloeit het grootste deel van den zomer door. *Alcea* komt in hoedanigheeden overeen met de *ALTHAEA* en de *MALVA VULGARIS*; doch

schynt minder slymagtig te weezen, dan een van die beiden.

ALCHIMILLAE folia: *Alchimille vulgaris* C. B. Onze lieve Vrouwe Mantel, of Leeuwenklaauw, de bladeren 'er van [E.]

Dit groeit in 't wilde in verscheidene gedeelten van Engeland, doch men vindt het zelden omtrent Londen: de bladeren schynen als geplooid en toegevouwen, en dus aanleiding gegeven te hebben tot den Engelschen, (en ook den Nederduitschen) naam der plante. De bladeren der Alchimilla ontdekken in den smaak eene maatige saamentrekking, (d) en waaren voor deezen veel geacht in zwakheden der vrouwen en in buikvloeijingen. Thans worden ze zelden gebruikt; schoon de bladeren zoo wel als de wortels buiten twyfel van dienst kunnen zyn in gevallen, waar in zagte saamentrekkende middelen vereischt worden.

ALCIS UNGULA: Elands-Klaauw. De Eland is een groot dier, van 't geslachte der Harten, welk in *Muscovie* en andere koude landen gevonden wordt. De klaauw van een der agterpooten is vermaard geweest tegen sluipen (*Epilepsies*), en zulks uit eene belachelijke meening, dat het Dier zelf aan deeze ziekte onderworpen is, en dezelve verdryft of voorkomt, door zyn oor met zynen klaauw te krabben.

ALKEKINGI seu Halicacabi fructus: *Solanum vesicarii* C. B. Krieken van over zee de vrugt 'er van. [E.]

Dit is een laage, getakte, heester, dragende bladeren, als die van nachtschaduwe; met witte bloemen, die enkeld en in de leden staan. De bloemknop verandert in een vliesagtig kleedfel, 't welk ten laatste barst en eene vrugt ontdekt van eene schoone roode kleur, van gedaante byna, als een gemeene kars. De vrugt wordt in October ryp, en duurt menigmaal tot in 't midden van December. Deeze plant groeit in 't wilde in sommige deelen van Frankryk, Duitschland, enz. de schoonheid

en

(y) *Antaphrodisiaca.* (z) *Aperiens.* (a) *Detergens.* (b) *Viscera.* (c) *Intestina.* (d) *Adstringentia.*

en de laetheid der vrugt, heeft derzelve eene plaats verworven in onze Tuinen.

De Krieken van over zee worden van veele Schryvers gezegd zeer bitter te zyn: doch, gelyk *Haller* zeer wel aanmerkt, de kars, of kriek zelve is niet bitter, als zy zorgvuldig van haar bekleedfel, of het huisje, (dat zeer bitter en prikkelend is) ontdaan is, maar heeft alleen eenen zuuragtigen smaak. Zy worden hooglyk gepreezen, als afvaagende (e) openende (f) pisdryvende (g) en om het gra- veel uit te dryven: vier, vyf of meer karfen worden tot eene gifte voorgelchreven; of een ounce van het uitgeperste sap. De Heer *Ray* verhaalt ons dat een Jichtig perfoon geneezen en bevryd geworden is van het wederkeeren van zyn ongemak, door agt van deeze karfen te gebruiken by iedere verandering van de Maan; deezen veroorzaakten eene overvloedige ontlating van uitneemend stinkende pis.

ALLIARIE folia: Hesperidis allium redolentis Tourn. Look zonder look; de bladeren 'er van.

Deeze plant is gemeen in heggen, en op schaduagtige woefte plaatfen; bloeiende in May en Juny. De bladeren hebben eenen bitteragtigen fcherpen smaak, en, tuffchen de vingens gevreeven zynde, eenen fterken reuk, zeer naby komende aan dien van knoflook. Zy worden inwendig aangepreezen, als zweetverwekkende (b) en openende, (i) eenigzins van aart, als de knoflook, doch wat zagter; en uitwendig als verrotting tegenftaande (k) middelen, in verftervende en kankeragtige zweeren (l). *Hildanus* plagt dit kruid tot dat laafte einde in de lente te vergaaderen, en het zelve op eene fchaduwagtige plaats, voor eenen dag, aan de werkinge van eene drooge lucht bloot te leggen: dan geperft zynde levert het een sap uit, dat den reuk en fmaak van de *Alliaria* bezit: en dit, zegt hy, met een weinig olie op de oppervlakte, bewaart het volmaakt verfcheidene jaaren lang; daar

het kruid, in zyne zelfftandigheid, zyne kragt, in 't bewaaren, wel haast verliest.

ALLIUM: radix Allii sativi C. B. Look; de wortels 'er van. [L. E.]

Deeze Wortels zyn van het bolagtig foort, van eene onregelmaatige rondagtige gedaante, met verfcheidene vezelen onder aan den grond: elke wortel is faamengefteld uit eene menigte van kleiner bolletjes, nagels of klauwtjes der look genaamd, in een algemeen vliesagtig bekleedfel ingeflooten, en ligtelyk van elkanderen te fcheiden. Alle de deelen deezer plante, maar voornaamelyk de wortels, hebben eenen fterk bezwaarenden reuk, en eenen fcherpen, byna brandenden smaak. De wortel, op de huid gelegd, ontfeekt, en doet het deel dikwyls zweeren. Derzelve reuk is zeer doordringend en verre verfpreadende; als de wortel in 't eeten gedaan wordt, kan men den reuk heel fchielyk in den waaffem ontdekken; en als men ze gegeten heeft, wordt de reuk aan de pis medegedeeld, of ook aan de ftoffe van eene fontenelle, en dringt door de zweetgaten van de huid.

Deeze prikkelende wortel verwarmt en prikelt de vaste deelen, en verdunt de taaije fappen. Hierom wordt hy, in koude bleeke en flymerige geftellten, bevonden een kragtig borftontlaftend (m), pisdryvend (n), en de maandftonden bevorderend (o) middel te zyn. In vogtryke amborftigheden, (o*) en kataragtige ongemakken van de borft, in fommige fcheurbuiken, winderige Kolieken, moer- en andere kwaalen, die uit flapheid der vaste deelen voortkomen, en in koude traage ongefteeldheden der vloeiftoffen, heeft het doorgaands goede uitwerkingen: ook is het in fommige gevallen van de waterzugt dienftig bevonden. *Sydenham* verhaalt, dat hy de Waterzugt door het gebruik van look alleen heeft zien geneezen; en hy pryft ze voornaamelyk aan als een verwarmend verfterkend geneesmiddel, in 't begin van de ziekte.

Het overvloedig gebruik van look is inftaat om

(e) Detergentes. (f) Aperientes. (g) Diuretici. (h) Sudorificans. (i) Doshfruens. (k) Antifeptica.
(l) Gangrenofa & cancerofa Ulcera. (m) Expectorans. (n) Diureticum. (o) Emmenagogicum. (o*) Asthmata humoralia.

om hoofdpynen, winden, dorst, koortsagtige, hitte, ontteekende ongemakken, en fomtyds ontlasting van bloed uit de speenaderen, te veroorzaaken. In heete galagtige gesteldheden, waar reeds een trap van prikkeling is; waar de sappen te dun en scherp of in de ingewanden ongezonder zyn; daar is het klaar, dat dit prikkelend geneesmiddel nadeelig is, en nooit nalaat de ongemakken te verergeren.

De gemakkelykste gedaante, om de look, een geneesmiddel, dat den meesten menschen niet weinig tegenstaat, in te neemen, is die van een brok of pil. Trekfels op geest, wyn, azyn, en water, schoon ze alle derzelver kragten bevatten, zyn nogthans zoo scherp, dat ze onbekwaam zyn voor 't algemeen gebruik. Een syroop en honich-drankje (p) van de look worden in de winkels gehouden.

Look met oliën enz. tot eene zalf gemaakt, en uitwendig opgelegd, wordt gezegd koude gezwellen te ontbinden en te verdryven, en is by sommigen in de ongemakken van de huid in groote achtinge geweest. Het is fomtyds ook gebruikt geweest, als een afleidend middel: Sydenham verzekert ons, dat 'er onder alle de Zelfstandigheden, welken eene afleiding of aftrekking (der vogten) van het hoofd uitwerken, geene kragtiger werkt, dan de Look, tegen de voetzoelen gelegd: hier uit hadt hy aanleiding gekregen, om ze in saamenloopende kinderpokjes te gebruiken; omtrent den agtsten dag, nadat het aangezigt hadt beginnen te zwellen, hadt men den wortel van look, in stukken gesneden, en in een linnen lap gebonden, tegen de voetzoelen gelegd, en eens daags vernieuwd, tot dat alle gevaar over was.

ALNI VULGARIS folia, & Cortex:
Alni rotundifoliae glutinosae viridis C. D. De bladeren en bast van den Elzeboom. Dezen hebben een bitteren saamentrekkenden onangenaamen smaak.

De bast is door sommigen aangepreezen in afgaande koortsen (q); en een afkookfel van

denzelven tot een gorgeldrank, (r) voor ontteekingen van de amandelen (s).

ALNI NIGRÆ seu frangulae cortex:
Alni nigrae bacciferae J. B. De zwarte, of beziëndragende Elzeboom; zyne bast [E.]

Deze boom is zeer gemeen in vogtige Bosschen op verscheidene plaatsen van Engeland. De binnenste bast van den stam of wortel van den boom, by een drachma in gegeven, purgeert sterk, veroorzaakt snydingen, walgingen, en braaking. Dit kan echter voorkomen worden, door het bydoen van speceryen; maar dewyl wy overvloed van veiliger en nuttiger buikzuiverende middelen hebben; zoo hebben de Beoëffenaars der Geneeskunst dit met recht verworpen.

ALOE. Aloë is het verdikte sap van zekere planten van den zelfden naam. De Ouden onderscheidden tweedery soorte van Aloë; de eene was zuiver en van eene geele kleur, naar het roode hellende, en gelykende naar lever, daarom ook leverkleurig genoemd; de andere was vol onreinigheden, en daarom ondersteld, alleen het schuim te zyn der beeter soorte.

Thans ontmoet men verscheidene soorten in de winkels; welken onderscheiden worden, of naar de plaatsen, of naar de soorte der planten, of naar de verscheidenheid der sappen zelve. Deze allen kunnen in drie rangen verdeeld worden:

(1) **ALOE SOCOTORINA [L. E.]**
Socotorynische Aloë, uit het Eiland Socotora, in de Indische Zee, in huden gewonden, overgebracht; zy wordt verkregen, uit de *Aloë Succotrina angustifolia spinosa, flore purpureo* Breyn. & Commelin. —

Deze soorte is de zuiverste van den boom; zy heeft eene glanzige oppervlakte, is helder, en eeniger maate doorschynende; in den klomp, van eene geelagtig roode kleur, met een purperen weerschyne; en als ze tot poeder gemaakt wordt, van eene glinsterende goudkleur. Zy is vryfbaar in den winter, wat buig-

(p) Oxymel. (q) Febris intermittens. (r) Gargarisma. (s) Tonsilla.

buigzaam in den zoomer, en wordt zagt tusfchen de vingers. Haare fmaak is bitter, verzeeld met eenen fpeceryagtigen geur, maar die niet genoegzaam is, om de onaangenaamheid te beletten: de reuk is niet onaangenaam, en gelykt wat naar dien van myrrhe.

(2) ALOE HEPATICA [E.] Leverkleurige *Aloë*, of gemeene *Aloë*; het fap van de *Aloë C. B. Aloë vera vulgaris Munting*. — De Leverkleurige *Aloë* is zoo helder niet, noch ook zoo glanfig als de voorgaande foorte: zy is ook van eene donkerer kleur, vaster weeffel, en in 't algemeen drooger. Derzelver reuk is veel fterker en onaangenaamer: de fmaak zeer bitter en walgagtig, met weinig' of geen fpeceryagtigen geur van de *Socotorynfche*. — De befte leverkleurige *Aloë* komt van de Barbados Eilanden, in groote Kalabas fchillen; een minder foort van dezelve (welke doorgaands zagt en kleeverig is) wordt in vaten overgebracht.

(3) ALOE CABALLINA. Stinkende, hengften, of paerden *Aloë*: het voortbrengfel van de *Aloë Guineënfis caballina, vulgari fimilis, fed tota maculata Commelin*. — Deze foorte is gemakkelyk te onderfcheiden van de beide voorgaanden, door haaren fterken vunzigen reuk; alhoewel ze, in andere opzigten, vry veel met de leverkleurige overeenkomt, en niet zelden voor dezelve verkogt wordt. Somtyds wordt de hengften *Aloë* zoo zuiver en glanfig bereid, dat ze op het oog niet kan onderfcheiden worden, zelfs niet van de *Socotorynfche*; maar heure bezwaarende reuk, waar van ze niet kan ontdaan worden, beklapt haar wel ras.

Alle foorten van *Aloë* kunnen ontbonden worden in zuiveren geest, proefgeest; en in proefgeest, die met half zyn gewigt water verdund is; de onreinigheden alleen over latende. Zy worden ook, door middel van hitte, in water alleen ontbonden; maar als het vogt koud wordt, zinkt het harsagtig gedeelte naa den grond, terwyl het gomagtig deel met het water vereenigd blyft. De leverkleurige

Aloë wordt bevonden meer hars en minder gom in zich te hebben, als de *Socotorynfche*, en deeze minder, als de *hengften Aloë*. De Harfen van alle de foorten, met geest van wyn gezuiverd, hebben weinig reuk: die van de *Socotorynfche* verkregen wordt heeft nauwlyks eenigen merkbaaren fmaak; die van de *Leverkleurige* een weinig bitteragtigen fmaak, en de hars van de *hengften Aloë* heeft een weinig meer van den geur van *Aloë*. De Uittreksels (r) der gommen van alle de foorten zyn zoo onaangenaam niet, als de ruwe *Aloë* zelve: het Uittreksel van de *Socotorynfche Aloë* heeft zeer weinig reuk, en is niet onbehaaglyk van fmaak; dat van de *leverkleurige* heeft wat fterker' reuk, maar is eër aangenaamer van fmaak, als het Uittreksel van de *Socotorynfche*: de Gom der *hengften Aloë* behoudt een groot gedeelte van den byzonderen vunzigen reuk van deeze foorte van *Aloë*; maar derzelver fmaak is niet onbehaaglyker, als die van het Uittreksel, welk van de twee andere foorten gemaakt wordt.

Aloë is een prikkelend zuiverend middel (u): Als het in zulk eene ruime gifte ingenomen wordt, dat het daadelyk purgeere, verwekt het dikwyls eene prikkeling omtrent den Aars, en fomtyds ontlaffing van bloed. Kleine giften van het zelve, en dikwyls herhaald, zuiveren niet alleen de eerfte wegen (v), maar ontbinden en verdunnen ook de lymrige fappen, in de afgelegener deelen, verwarmen het gantfche geftel, en bevorderen de pis en bloedvloeden (x). Dit geneesmiddel is inzonderheid dienftig voor Menfchen van eene flymerige gefteeldheid (y) en van een zittend leven, en by welken de maag gedrukt en zwak is. In drooge galagtige geftellen, is de *Aloë* fchadelyk; dewylze daar het bloed onmaatig verhit, en de ingewanden ontfteekt.

Dit fap wordt insgelyks, wegens zyne bitterheid, gehouden, de wurmen te doden, het zy inwendig genomen, het zy uitwendig op den (z) Navelftreek, door een pleifter, toegepaff. Ook is het vermaard als een middel, om uitwendige bloedingen te fluiten, en wonden en zweeren te zuiveren en te geneezen.

De

(r) *Extractus*. (u) *Catharticum*. (v) *Primæ viæ*. (x) *Fluxus hæmorrhoidales*. (y) *Temperamentum pblegmatikum*. (z) *Regio umbilicalis*.

De Ouden gaven de *Aloë* in veel grooter giften in, als men thans gewoonlyk doet. *Dioscorides* ordonneerde een half *drachma*, of een *drachma*, om zagtelyk den buik te zuiveren; en drie *drachma's*, als men de volkomen uitwerking van een buikzuiverend middel begeerde.

Edoch de tegenwoordige Praktyk gaat zelden een *Scrupel* te boven, en bepaalt de grootste giften tot twee *Scrupels*. Voor het gemeen gebruik van dit geneesmiddel zyn tien of twaalf *greinen* genoeg; want in deeze of nog minder hoeveelheid ingenomen zynde, werkt het als een zagt prikkelend zagt purgeerend (a) middel, dat bekwaam is, als men 'er behoortlyk mede aanhoudt, om zelfs zeer hardnekkige verstoppingen te verdryven.

Sommigen zyn van gedachte, dat de purgeerende kragt der *Aloë* gantschelyk in heure Hars bestaat; maar de ervarenheid heeft getoond, dat de zuivere Hars weinig of geene buikzuiverende kragt heeft; en dat het gomagtig gedeelte, van het harsagtige afgescheiden zynde, veel kragtiger werkt, als de ruuwe *Aloë*. Als men de *Aloë*, inderdaad, eene lange kooking in de bereidinge van het gomagtig Uittreksel doet ondergaan; zoo zal haare purgeerende kragt heel zeer verminderd zyn, niet door de afscheidinge van de hars, maar door eene verandering, welke de hitte in 't sap zelfs maakt. Want de sterkste purgeermiddelen, uit het ryk der planten, worden zagt door zulk eene behandeling, zonder eenige merkelyke afscheidinge hunner deelen.

De *Socotorynsche Aloë*, gelyk reeds is aangemerkt, behelst meer gomagtige stoffe, als de *leverkleurige*; en daar van daan wordt ze ook bevonden, sterker en met meer prikkeling te purgeeren. Derhalven is de eerstgenoemde soorte beeter geschikt in zulke gevallen, waar eene prikkeling vereischt wordt; als b. v. tot bevordering en verwekking der maandelyksche vloed; terwyl de laatste beeter gehouden wordt voor een gemeen purgeermiddel.

Men ontfelt dat de wondheelende en balsmagtige kragten van dit sap voornaamelyk in de Hars bestaan; en hier van daan is 't, dat

de *leverkleurige*, welke meest harsagtig is, de bekwaamste is tot uitwendige gebruiken.

Het COLLEGIE van *Edinburgh* schryft de *leverkleurige Aloë* voor in de *Balsamum traumaticum*, en de *Tinctura myrrhæ Aloës*, tot uitwendig gebruik bestemd; en de *Socotorynsche* in die bereidingen of saamenmengfels, welken inwendig moeten ingenomen worden, als de *Tinctura sacra*, *Elixer sacrum*, *Pulvis hiera picra*, *Pilula aloëticæ*, *Pilule Ruffi*, *Pilule stomachicæ*, *Pilule coccicæ* &c.

Het COLLEGIE van *Londen* gebruikt alleen de *Socotorynsche*. In de *Vinum aloëticum*, *Tinctura sacra*, *Elixer aloës*, *Balsamum traumaticum*, *Pilula aromaticæ*; en in de andere pillen, in welken de *Aloë* een inmengsel is, wordt de *Socotorynsche*, in zelfstandigheid voorgeschreven. In het poeder van *hiera picra*, wordt alleen het gomagtig deel der *Socotorynsche Aloë* gebruikt; de afscheiding van 't zelve van de harsagtige stoffe wordt in eene onderscheidene bewerkinge opgegeeven.

ALSINES folia: *Alfines vulgaris*, sive *morfus gallinæ* J. B. Muur; de bladeren 'er van [E.]

Deeze plant werdt by de Ouden uitwendig gebruikt tegen roosagtige en andere ontfteekende ongemakken. In latere tyden heeft men ze inwendig ingegeeven in Bloedspuwingen (b), als een herstellend middel (c) in *Atrophia* (d) en *Teeringen*; gelyk ook als een middel tegen de vallende ziekte en stuipen (e). Sommigen pryzen het uitgerpste sap tot dat einde aan, om het zelve tot de hoeveelheid van een *once* in te neemen; anderen de gedroogde bladeren, tot de gifte van een *drachma*; en anderen een water, dat van dezelve gedistilleerd is. Doch als men eenige wezendlyke uitwerking van de *Alfines* zal verwagten, dan moet zy rykelyk, als voedsel gebruikt, worden; en even dan zal de uitwerking 'er van mogelyk die van meer beproefde keukenkruiden niet overtreffen.

AL-

(a) *Eccoproticum*. (b) *Hæmoptoeis*. (c) *Restaurans*. (d) Gebrek van voedinge. (e) *Antepilepticum*.

ALTHÆÆ folia, radix: Alibæ Dioscoridis & Plinii C. B. Heemst, en witte Maluwe; de bladeren en wortel [L. E.]

Deeze plant groeit in 't wilde, op moerassige en andere vogtige plaatsen, in verscheidene deelen van Engeland; schoon ze ook veel tot Medicyn in de tuinen gekweekt wordt. Alle derzelve deelen hebben eenen slymagtigen smaak, en zyn vol van eene zagte slymagtige zelfstandigheid, welke ligtelyk door water daaruit getrokken wordt: De slym uit de wortels schynt de sterkste te weezen, en hierom wordt dit gedeelte doorgaands meer gebruikt als de anderen.

Deeze plant heeft de algemeene kragten van een verzagtend geneesmiddel; en wordt dienstig bevonden in eene al te dunne scherpe gesteldheid der sappen; en als de natuurlyke slym der Darmen afgebeeten is. Voornaamelyk wordt ze aangepreezen in sterke afvlooiingen, of zinkingen (*f*) op de Longen, in heescheid, en Roodeloopen (*g*); gelyk ook in Nier- en Graveel-pynen (*b*); niet dat dit geneesmiddel, gelyk sommigen onderfelden, eene byzondere kragt zoude hebben, om den slym te ontbinden of uit te dryven; maar om dat het, de vaten bevogtigende en slapper maakende, eenen ruimeren en gemakkelykeren uitgang verleent. *Alibæ* wortel wordt somtyds uitwendig gebruikt, om harde gezwollen zagt en ryp te maaken: gekaauwd zynde, wordt hy ook gezegd het moeiljk tanden krygen der kinderen te verligten.

Deeze wortel geeft den naam aan eene Winkel-Syrop [L. E.] en Zalve [L.], en is insgelyk een innengsel in de saamengestelde Poeder van *tragacanth-Gom* [L. E.] en de *Olie* en *Pleister* van slymen saamen gesteld [L.]; schoon het niet waarschyndelyk is, dat hy eenige byzondere kragten aan de twee laatste mededeelt; dewyl zyne slymagtige stoffe in oliën niet kan ontbonden worden.

ALUMEN. [L. E.] Aluin.

Aluin is een zout, dat door kunst wordt voortgebracht uit zekere metaalen, door dezel-

ven tot kalk te branden, (*i*) en ze dan aan de lucht bloot te stellen; waarna de *Aluin* 'er uitgetrokken wordt door middel van water. De grootste menigte wordt in Engeland, Duitschland en Italien bereid.

Dit zout is van eene witte, of bleek roode kleur, van eenen wrangen saamentrekkenden smaak, verzeld van eene walgagtige zoetigheid. Het wordt, in omtrent twaalfmaal zyn gewigt van water, ontbonden; en stolt wederom te saamen, na eene behoorlyke uitdamping van de ontbindinge, tot halfdoorfchynde Crystallen van eene agthoekige gedaante. Aan 't vuur bloot gesteld smelt het ligtelyk, borrelt met blaazen of bellen op, werpt eene groote menigte slym op, en keert dan weder tot eenen sponsagtigen witten klomp, ongemeen veel scherper, als de *Aluin* in 't eerste was: dit, met een sterker vuur aangezet, geeft een weinig van eenen zuuren geest (*k*) op, gelykende naar dien, welken men, door dezelfde bewerkingen, van *vitriool* verkrygt; het deel, dat overblyft, als de hitte sterk genoeg geweest is en lang genoeg aangehouden heeft, is eene smaaklooze witte aarde, die ligtelyk ontbonden wordt in allerlye soorte van zuur.

Ontbindingen van *Aluin* doen melk stremmen, veranderen de blaauwe kleur der sappen van plantgewassen in eene roode of purpere, en maaken een aftrekfel van galnooten troebel en witagtig. Als men vaste loozouten by deze ontbinding doet, wordt de aarde van den *Aluin* neêrgeploft; terwyl zyn zuur zich met het loozout (*l*) vereenigt tot een onzydig-zoutagtig saamenstremfel, (*m*) dat naar gevitrioleerden wynsteen (*n*) gelykt.

Aluin is een kragtig saamentrekkend (*o*) middel: het wordt byzonder dienstig gehouden om bloedingen (*p*) en onmaatige afscheidingen van 't bloed te stuiten; maar is zoo goed niet in darmvloeden. In geweldige bloedstoringen kan men het ingeeven by giften van vyftien of twintig greinen, en dat by herhaaling, ieder' uur of half uur, tot dat de bloeding bedaart: in andere gevallen zyn kleinere

(*f*) Defluxiones. (*g*) Dysenteria. (*b*) Dolores Nephritici & calculosi. (*i*) Calcinare. (*k*) Spiritus acidus. (*l*) Sal alcalinum. (*m*) Concretum neutrale salinum. (*n*) Tartarus vitriolatus. (*o*) Adstringens. (*p*) Hamorrhagines.

nere ſten beeter aan te raaden; dewyl grootere inſtaat zyn, om de maag te doen walgen, en geweldige verſtoppingen in de ingewanden te veroorzaaken. Ook wordt het uitwendig gebruikt, in ſaamentrekkende en terugdryvende Waſſchingen (q) en Oogwaters. (r)

De Winkel bereidingen, die 'er van gemaakt worden tot inwendig gebruik, zyn; het *aluin Wey*, (s) [L.] en het *bloedſtempend poeder* (t) [E.]: tot uitwendige middelen, het *aluin water* (u), *aluin ſtremsel* (v) en *gebrande Aluin* (x) [L.]; welk laaſte niets anders is, dan de *Aluin*, die door 't vuur gedroogd is, of ontdaan van zyne wateragtige vogtigheid, welke hy, gelyk alle andere zouten, in zyne Cryſtallyne gedaante, altyd in zich bevat. Door dit verlies van zyn water wordt hy ſcherper, zoo dat hy als een zagt roof- of korſtmaakend middel (y) werke. Hy wordt ook gebezigd als een innengſel in den *geneezenden ſteen* (z) en het *Vitriool water* (a) [L.]

AMARACUS, Zie MAJORANA.

AMBRAGRISEA. [E.]

Ambergrys is een Joodenlymagtige Zelfſtandigheid (b) van eene gryze, of aſchgrauwe kleur, doormengd met geelagtige en zwartagtige ſprenkels of aderen: het wordt doorgaands in kleine, ondoorſcheinende ruwe klompen gevonden; het is zeer ligt, van een los weeffel, en in eene zekere maate vrybaar, als walch; zy breeken ruw en ongelyk af, en bevatten niet zelden ſtukken van ſchulpen, viſchgraaten en andere diergelyke ſtoffen in zich. Dit ſaamenſtremsel wordt op de oppervlakt der Zee dryvende, of aan de ſtranden opgeworpen, gevonden: de grootſte menigten 'er van ontmoet men in de Indiſche Zee; ook heeft men nu en dan ſtukken in onze eigen en andere Noordzeeën ontdekt.

Zuiver *Ambergrys*, tuſſchen de vingers zagt gemaakt, ſmelt, in eenen kleinen graad van hitte, tot de gedaante van olie; en, in eene

ſterker' hitte, wordt ze ten eenemaal vlug (c) bevonden. Een weinig gewarmd zynde, geeft ze eenen byzonderen welriekenden reuk uit; en, op het vuur gezet, ſmelt ze, als brandende Barnſteen. Zy wordt, hoewel bezwaarlyk, in geeft van wyn, en wezendlyke Oliën ontbonden; maar niet in uitgeperſte oliën, of in water.

Ambergrys is, in 't algemeen, het aangeaamſte der reukwerken; en zelden van die ongemakken verzeld, welken andere zelfſtandigheden van deezen rang menigmaal veroorzaaken. Men heeft ze aangezien als een, in hoo-gen graad, hartverſterkend middel (d); en geacht van grooten dienſt te zyn in alle ongemakken van het hoofd, en in zenuw ziekten: Eene ontbinding van *Ambergrys* in eenen geeft, van roozen gediffilleerd, ſtaat by *Hoffman* aangepreezen, als een van de kragtigte verſterkende middelen (e) voor het Zenuwgeſtel (f). De Ooſterlingen hebben een hoog gevoelen van de liefde-verwekkende kragten (g) van dit ſtremsel; en onderſtellen insgelyks, dat het veelvuldig gebruik 'er van een lang leeven bevordert.

AMMEOS VERI ſemen: *Ammeos odore origani*, J. B. De zaaden van het oprechte Biſchops-kruid, of Konings-commyn, uit Egypten. [E.]

Deezen zyn ſmal geſtrepte zaaden, van een roodagtig bruine kleur, eenen heeten prikkelenden ſmaak, en eenen aangenaamen reuk; naby komende aan dien van *Oregan* (b). Zy worden aangepreezen als maag- windbreeken- de- en pisdryvende (i) middelen; doch zyn al lange vreemd geweest in de winkels: Derzelve plaats is, in 't algemeen, ingenomen door de zaaden van eene plante, die gemeen is in ons eigen Vaderland; ſchoon geen inboorling 'er van; te weeten

AMMEOS VULGARIS ſemen: *Ammeos vulgaris majoris, latioribus foliis, semine minus*

(q) Adstringentes & repellentes lotiones. (r) Collyria. (s) Serum aluminosum. (t) Pulvis stypticus. (u) Aqua aluminosa. (v) Coagulum aluminosum. (x) Alumenustum. (y) Escharoticum. (z) Lapis medicamentosus. (a) Aqua vitriolica. (b) Substantia bituminosa. (c) Volatilis. (d) Cordiale. (e) Corroborantia. (f) Symplicia nervorum. (g) Virtutes aphrodisiacæ. (h) Origanum. (i) Stomachica, Carminativa & diuretica.

minus odorato, J. B. Gemeen Bisschops-kruids Zaaden [L.]

De Zaaden van het gemeene *Bisschops-kruid* zyn wat grooter, en bleeker van kleur, als de voorgaanden: derzelve reuk en smaak is zwakker, en zonder eenigen geur van het oprechte *Bisschops-kruid*. Zy worden in den rang der vier minste heete zaaden geplaatst; doch zelden anders gebruikt, dan tot een inmengsel in de *Theriaca*. Het COLLEGIE van *Edinburgh* heeft dezelve verworpen, en alleen de voorgaande soorte behouden.

AMMONIACUM GUMMI [L. E.] *Ammoniac-Gom* is een saamgestremd gomagtig sap, uit Oostindien overgebracht, doorgaands in groote klompen, saamgesteld uit kleine brokjes, of traanen, van eene melkwitte kleur; doch die haast verandert, als het aan de lucht wordt bloot gesteld, in eene geelagtige kleur. Wy hebben geen zeker bericht van de plant, welke dit sap uitleevert; de zaaden, die men doorgaands onder de traanen vindt, gelyken naar die van de kroontjesdraagende planten. Voor inwendig gebruik moet men zulke traanen uitzoeken, die groot, droog, zuiver van steentjes, zaaden, of andere onreinigheden zyn: de grover soorte wordt gezuiverd door ontbinding en kleinzinge, en dan zorgvuldig weër verdikt; en zoo dit niet kunstig behandeld wordt, zal de Gom een groot gedeelte van haare vlugste deelen verliezen. Menigmaalen heeft men, in de winkels, een saamenmengsel van inmengsels, die veel minder' kragt hebben, onder den naam van gekleinsde *ammoniac Gom* verkogt.

Ammoniac Gom heeft een walgagtigen zoeten smaak, gevolgd van eenen bitteren; en eenen byzonderen reuk, eenigzins naar dien van *Galbanum* gelykende, maar aangenaamer; zy wordt zagt in den mond, en van eene witte kleur, als ze gekaauwd wordt. Op gloeiende koolen gelegd, vliegt ze in vlamme en verbrandt: zy is eenigermate oplosbaar in water en in Azyn, met welken zy de gedaante van melk aanneemt; maar het harsagtig ge-

deelte, dat omtrent de helft bedraagt, bezinkt in 't stillstaan.

Ammoniac-Gom is een nuttig openend (k) middel; en 't wordt dikwyls voorgeschreeven om verstoppingen van de Ingewanden des buiks (l) te openen, en in moerkwaalen (m), die uit gebrek van de maandelysche zuivering (n) ontstaan zyn. Ook wordt het geacht, de longvaten (o) af te vaagen, en bevonden van grooten dienst te zyn in sommige soorten van ambortigheden (p), als de longen met een lymagtig slym (q) bezet zyn: in dit geval is eene ontbinding van *Ammoniac Gom*, in azyn van zee-ajuin, een kragtig geneesmiddel; schoon vry wat onaangenaam. In langduurige en hardnekkige koliken, voortkomende uit lymige stoffe, die in de Darmen (r) huisvest, heeft deze Gomhars heilzame uitwerkingen voortgebracht; na dat men te vergeefs purgeer- en de gewoone windbreekende middelen (s) gebruikt hadt. Zy wordt gemakkelykft in de gedaante van pillen ingenomen: omtrent een *Scrupel* kan men elken nacht, of dikwylser ingeeven. Uitwendig maaktze harde gezwollen zagt en ryp: en by sommigen staat eene ontbinding van dezelve, in azyn, aangepreezen, om zelfs knoestagtige gezwollen (t) te ontbinden. In de winkels wordt eene ontbinding van dezelve, in polywater bereid, van haare melkagtige kleur *Ammoniac melk* (u) genoemd: [L.] Ook is zy een inmengsel in het *bonich-syroopje* (v) en de pillen voor de borst, in de ontbindende, en gom-pillen, [E.] en in verscheidene pleisters [L. E.]

AMOMI VERI semen: *Amomi racemosa* C. B. De Zaaden van het ware *Amomum*, Jerusalems kruid, of lieve Vrouwen Roos, die uit Oost-Indiën overgebracht worden [L.]

Het ware *Amomum* is eene ronde vrugt, die byna de gedaante heeft van eene middelmaatige druif, en onder een vliesagtig bekleedfel eene menigte kleine ruuwe hoekagtige zaaden bevat, welken van buiten van eene donker bruine, en van binnen van eene witagtige kleur zyn.

De

(k) *Obstruens.* (l) *Viscera abdominis.* (m) *Affectiones hystericales.* (n) *Defectus evacuationis menstrualis.* (o) *Vasa pulmonaria.* (p) *Asthmata.* (q) *Pblegma viscidum.* (r) *Intestina.* (s) *Carminativa.* (t) *Tumores scirrhusi.* (u) *Lac ammoniacum.* (v) *Oxymel.*

De Zaaden liggen in drie byzondere holletjes; die in een holletje liggen zyn zeer naauw met elkanderen vereenigd, zoo dat de vrugt, geopend wordende, slechts drie zaaden schynt te bevatten. Tien of twaalf van deeze vrugten groeijen te saamen aan eene tros, en hangen, zonder eenen steel aan een houten tak, die omtrent een duim lang is: elke byzondere vrugt is omringd van zes bladeren, in de gedaante van beekers; en dat gedeelte van den tak, waar aan geene vrugt is, is bekleed met bladeragtige schilfers.

De schillen, bladeren en steelren hebben eenen ligten aangenaamen reuk, en eenen maatiglyk verwarmenden speceryagtigen smaak: de zaaden, van de schillen ontdaan zynde, zyn in beide opzigten veel sterker; derzelver reuk is levendig en doordringend; derzelver smaak prikkelende, en zeer naby koomende aan dien van kamfer. Desniettegenstaande, schoon *Amomum* eene fraaije specery is, wordt het sedert lange, in de winkels niet meer gevonden. Het wordt als een innengsel in de *Theriaca* voorgeschreeven: Doch het *COLLEGIE* van *Edinburgh* heeft dat saamenmengsel afgeschafft; en dewyl het waare *Amomum* thans in dit land niet te krygen is, zoo hebbenze deszelfs naam uitgeschrapt: Het *COLLEGIE* van *Londen* staat toe, dat men de zaaden der volgende plante, die in ons eigen land groeit, in de plaats van die van het Oostindische *Amomum* zal gebruiken.

AMOMI VULGARIS semen: *Sifonis, quod Amomum officinis nostris C. B. Sii aromatici Tourn.* De zaaden van het gemeene Jerusalems-kruid, of basterd Steenbreeken [L. E.]

Deezen verschillen heel zeer, in derzelver gedaante en wyze van groeiinge van de voorgaanden: zy staan in de gedaante van kroonswyze trossen, zonder eenig gemeen bekleedsel, twee aan twee vereenigd: zy zyn klein, gestreept, van eene eyronde gedaante en bruine kleur. Derzelver smaak is heet en speceryagtig, maar verschilt heel zeer van dien van

het waare *Amomum*, en is heel veel zwakker. Water trekt, door opgietinge, maar weinig van derzelver geur uit; maar doet dezelve, door distilleeringe, geheel en al opklommen; verbeterde Geest van wyn, (*) daarentegen trekt alles uit; maar doet slechts zeer weinig opklommen in de distilleeringe: hier van daan is 't, dat de Uittreksels van water (y) geen reuk of smaak van de Zaaden hebben; terwyl die van Geest van wyn derzelver geur in groote volmaaktheid bezitten. Het is opmerkelyk, dat afverffels, door zuiveren geest van dezelveu getrokken, van eene groene kleur zyn. Deeze zaaden zyn angepreezen geweest, als windbreekende, (z) openende, (a) pisdryvende (b) en de maandstonden bevorderende middelen (c); maar tegenwoordig wordt 'er, in de beoeffeninge der Geneeskunst, weinig werk van gemaakt.

AMYGDALÆ AMARÆ & DULCES.
Zoete en bittere Amandelen. [L. E.]

De *Amandel* is eene platagtige pit, van eene witte kleur, met een bruine dunne schil overdekt; van eenen zagten zoeten smaak; of leelyk bitter. De schillen van beide soorten zyn onaangenaam, en bedekt met eene scherpe poederagtige zelfstandigheid. Zy zyn zeer geschikt, om duf te worden in 't bewaaren; en om ten roof te worden van eene soorte van gewurme, dat het binnenste gedeelte 'er uit eet; en den Amandel van buiten in zyn geheel laat. Op deeze omstandigheden behoort men, in 't verkiezen der zelveu tot gebruik, wel acht te geeven.

De *Vrugt*, welke deeze pitten uitleevert, is het voortbrengsel van eenen boom, die zeer naat eenen *Perfikboom* gelykt, en by *C. B.* *Amygdalus sativa* genoemd wordt.

Op het oog kan men geen onderscheid zien tusschen de boomen die zoeten, en die, welke bitteren voortbrengen, noch tusschen de pitten zelveu: ook zegt men, dat een en dezelfde boom, by eene verschillende kweeking, beiden heeft voortgebragt.

Beide soorten van *Amandelen* leveren, als zy

(*) Spiritus vini rectificatus. (y) Extractus aquae. (z) Carminativa. (a) Aperientia. (b) Diuretica. (c) Emmenagoga.

zy uitgeperst worden, een groote menigte van Olie uit, welke reuk, noch eenigen byzonderen sijnak heeft: deeze olie scheidt zich insgelyks af, als de Amandelen in water gekookt worden, en wordt traspwyze op de oppervlakte verfaamd: maar als men de Amandelen met water stamp, zal de Olie zich met het water vereenigen, door de bemiddeling van de andere stoffe der Amandelen; en dus een vet melkagtig vogt uitmaaken.

De *Zoete Amandelen* worden meer gebruikt tot voedsel, dan tot geneesmiddelen; doch worden geoordeeld weinig voedsel aan te brengen; en als zy in zelfstandigheid gegeven worden, zyn ze niet gemakkelyk te verteeren; ten zy ze ter deege fyn gekaauwd worden. Men onderfelt, datze, wegens hunne zachte vetagtige hoedanigheid, de scherpe vogten, in de eerste wegen (*d*), verstoppen: zes of agt gepelde zoete Amandelen op eenen tyd gegeten, geeft somtyds aanstonds verligting in de zoode, of het zuur in de maag.

De *Bittere Amandelen* zyn vergiftig bevonden voor honden en verscheidene andere Dieren; en een water, uit dezelve gedistilleerd, en tot eenen zekeren graad van sterkte gebragt, heeft dezelve uitwerkingen. Desniettegenstaande schynen ze voor de Menschen niet schadelyk te zyn, om te eeten; en zyn niet zelden voor geneesmiddelen gebruikt: **BOERHAVEN** zelfs pryft ze, in zelfstandigheid, aan als prisdryvende (*e*) middelen, die verwarmen, doch matiglyk; en welken derhalven kunnen beproefd worden in scherpe ziekten.

De Oliën, welken, door uitperlinge, uit beide soorten van Amandelen verkreegen worden, zyn in haare kenbaare eigenschappen dezelfde. De algemeene kragten deezer Oliën zyn, de scherpe vogten te verstoppen, en de vaste deelen te verzagten en te verslappen: hierom wordenze *inwendig* gebruikt, in kittelenden hoest, heete pis, pynen en ontstekingen; en *uitwendig*, in spanningen en styfheid van byzondere deelen.

De melkagtige ontbindingen van Amandelen in wateragtige vogten, gemeenlyk Amandel-

melken (*f*) genoemd, hebben de Olie van 't onderwerp in zich, en zyn derzelver verzagende eigenschap mede deelagtig; maar hebben nog dit voordeel boven de zuivere Olie, dat ze, in scherpe of ontsteekende ongesteldheden, veilig kunnen ingegeven worden, zonder eenig gevaar van die kwaade uitwerkingen, welken de Olie somtyds voortbrengt; om dat de Amandelmelken niet muf of scherp worden door hitte, gelyk alle de Oliën van deeze soorte in eenen korten tyd doen. Verscheidene vetagtige en harsagtige zelfstandigheden, die op zich zelve niet mengbaar zyn met water, kunnen, door het stampen van dezelve met Amandelen, gemakkelyk met het zelve vermengd worden, tot de gedaante van eene Amandelmelk; en zyn dus uitnemend geschikt voor geneeskundige gebruiken. In deeze gedaante kunnen de purgeermiddelen van kamfer en harsfen gemakkelyk ingemen worden. De eenigste Winkelbereidingen van Amandelen zyn de uitgeperste Olie (*g*) en Amandelmelk (*b*).

ANACARDIA. *Anacardium*, de Casjoo-boom, of de Malacfe boon

Dit is de vrugt van een boom, die in *Malabar* en andere plaatsen van Oostindien groeit. Zy is van eene glanzige zwarte kleur, van gedaante als een platgemaakt hart, omtrent een duim lang; aan het eene eind in eene stompe punt eindigende, en met het andere aan eenen kronkelenden tak hangende. Zy bevat eene pit van eenen zoetagtigen sijnak binnen twee doppen; en tusschen de doppen is een dik scherp sap.

Over de geneeskragten der *Anacardia* heeft men sterk getwist: Veelen hebben aan dezelve de kragt toegeschreeven van de hersenen en zenuwen te versterken, het gebeugen te verbeteren, het verstand op te scherpen; en hier van daan is 't, dat een Mengsel, van dezelve toegesteld, verwaerdigd is met den tytel van *Mengsel der Wyzen* (*i*): Doch anderen oordeelen dat het beeter den naam van een *Mengsel der Zotten* (*k*) verdient; en brengen voor-

(*d*) *Prinae via.* (*e*) *Diuretica.* (*f*) *Emulsio.* (*g*) *Oleum expressum.* (*b*) *Emulsio.* (*i*) *Confectio sapientum.* (*k*) *Confectio stultorum.*

voorbeelden by van Menschen, die, door een aanhoudend gebruik 'er van, dol geworden zyn. Edoch de pit van *Anacardium* verschilt niet, in hoedanigheid, van die der Amandelen. De kwaade uitwerkingen, die men aan deeze vrugt heeft toegeschreeven, behooren alleen tot het sap, dat tusschen de pitten begrepen is, en welks scherpheid zoo groot is, dat het by de Indiaanen, naar men zegt, voor een brandmiddel (l) gebruikt wordt. Dit sap wordt, uitwendig, aangepreezen, om douw-wurm, sproeten, en andere lelykheden van de huid te verdryven; en het neemt dezelve wech, door het deel slegs te doen verzweeren of te vervellen, zoo dat 'er eene nieuwe huid onder komt.

ANAGALLIDIS folia: *Anagallidis Phœniceo flore* C. B. & *Anagallidis flore cœruleo* C. B. Gemeene mannetjes en wyfjes Pimpernel; de bladeren 'er van.

Pimpernel is een lage plant, in gedaante eenigzins naar muur-kruid gelykende; doch ligtelyk van 't zelve te onderscheiden door deszelfs bladeren, die van anderen gevakt en onmiddelyk met den steel vereenigd zyn. De mannetjes en wyfjes Pimpernel verschillen niet anders, dan in de kleur der bloemen: zy worden beiden in 't wilde gevonden; doch de mannetjes of rood bloeiende soorte is de gemeenste.

Beide soorten van *Pimpernel* hebben eenen kruidagtigen, ruuwen smaak, en weinig of geenen reuk. Echter heeft men verscheidene ongemeene kragten aan dezelve toegeschreeven. *Geoffroy* acht ze als goede middelen voor hoofd-kwaalen (m), om zweet te verwekken (n) om wonden te heelen (o), tegen razerny, (p) vallende ziekten en stuipen (q); en om winden te breeken, of lucht te verdryven (r). *Tragus*, *Caspar*, *Hoffmann*, *Michaelis*, en anderen, zyn ook zeer mild in haaren lof: Een van deeze Heeren verklaart, dat hy vele voorbeelden gekend heeft van de zonderlinge kragt van een afkookfel en trekfel van Pim-

pernel (t), in raazende en zwartgallige onzinigheden (v). Doch laater Beoëffenaars der Geneeskunst zyn zoo gelukkig niet geweest, dat ze diergelyke uitwerkingen 'er van ontmoet hebben. *Pimpernel* wordt ook niet zelden tot voedsel gebruikt; zy maakt geen onaangename Salade; en in sommige deelen van dit koningryk is het een gemeen moeskruid. Een geestagtig trekfel 'er van (x) heeft niets kragtigs in zich: de eenige bereiding, waar van men zich iets nuttigs belooft kan, is een Uittrekfel met water gemaakt; of het uitgeperste sap, dat gezuiverd en verdikt wordt.

ANAGALLIS AQUATICA, zie **BEKABUNGA**.

ANCHUSÆ radix: *Buglossi radice rubra Tourn.* Roode Osetongen wortel [E.]

Osetong is eene ruig haarige plant, veel gelykende naar de *Adder Buglos*, of *Schorzone-ra*: het voornaamste verschil van de gemeene Osetongen bestaat in de kleur des wortels; waar van het bastagtig gedeelte donker rood is, en eene fraaije donker roode kleur mededeelt aan Oliën, Wasch, en alle vetagtige zelfstandigheden; maar niet aan wateragtige vogten.

Deeze plant is een inboorling der warmer landen van *Europa*: zy wordt soumyds in onze tuinen gekweekt; doch de grootste menigte wordt in *Duitschland* en *Frankryk* geteeld, en wel byzonderlyk omtrent *Montpelier*; waar van daan de gedroogde wortels tot ons overgebracht worden. De Osetongwortels, die Engeland voortbrengt, zyn veel minder in de kleur, als die, welken van buitenslands overgebracht worden; dewyl de Engelsen slegs bleek rood zyn; maar de anderen van eene donkere purperagtig roode kleur: En dit heeft sommigen in het vermoeden gebracht, dat de vreemde wortels een gedeelte hunner kleur aan de kunst verschuldigd zyn; doch wy denken, zonder genoegzaamen grond.

Bu-

(l) *Causiticum*. (m) *Cephalicalia*. (n) *Sudorifica*. (o) *Vulneraria*. (p) *Antimanicalia*. (q) *Antidileptica*. (r) *Alveterialia*. (t) *Decatio* & *Tinctura Anagallidis*. (v) *Manicalia* & *melancholica deliria*. (x) *Tinctura spirituosaj*.

Buglossen, of Oſſetongwortel heeft weinig of geenen reuk: als hy verſch is, heeft hy een bitteragtigen ſaamentrekkenden ſmaak; doch als hy gedroogd is naauwlyks eenigen. Wat zyne geneeskragten aangaat; de tegenwoordige Praktyk verwacht 'er geheel geene van. Zyn voornaamſte gebruik is, de Oliën, zalven en pleiſters 'er mee te kleuren. En dewyl de kleur in den baſt beſtaat; zoo zyn de kleine wortels de beſten; om datze naar evenredigheid meer baſt hebben, als de grooten.

ANETHI ſemen: *Anethi hortensis* C. B. Dil zaad. [L. E.] Dil is eene kroontjes-dragende plant, die zo wel voor de keuken, als tot geneeskundig gebruik in de tuinen gekweekt wordt. De zaaden hebben eene bleekgeelagtige kleur, eene byna eyronde gedaante, aan de eene zyde rond en aan de andere plat. Hunne ſmaak is middelmaatig heet en prikkelende; hunne reuk ſpeceryagtig, maar niet van de aangenaamſte ſoorte. Deeze zaaden worden, als windbreekende (y) middelen, aangepreezen in windkolieken (z), die uit eene koude oorzaake, of eene lymigheid der ſappen voortkomen.

De kragtigſte bereidingen, die 'er van gemaakt worden, zyn de gediftilleerde Olie, en een trekfel of uittrekfel (a) met verbeeterden geest van wyn gemaakt. De Olie en een enkel water, uit dezelve gediftilleerd, worden in de winkels gehouden. (L.)

ANGELICÆ Radix, folia, ſemen: *Angelica ſativa* C. B. *imperatoria ſativa* Tourn. Tuin *Angelica*, Engelwortel, de wortels, bladeren en zaaden 'er van [L. E.]

Deeze is een groote kroontjesdragende plant (b), die in de noorder luchtſtreken van zelfs groeit: tot gebruik der winkels wordtze in de tuinen gekweekt, in verſcheidene deelen van *Europa*. *Bobemen* en *Spanje* worden gezegd de beſten voort te brengen.

Het COLLEGIE van *Londen* ſchryft alleen de wortels voor van die uit *Spanje* gebragt worden, om te gebruiken. De wortels van

de *Angelica* zyn zeer geſchikt om te beſchimmelen, en een prooſte worden van 't gewurme, ten zy dat ze door en door gedroogd, op eene drooge plaats bewaard, en dikwyls gelucht worden. Wy oordeelen, dat de wortels, welken aan dit ongemak onderworpen zyn, kunnen bewaard worden, door dezelve in kookenden geest van wyn te doopen, of aan dezelve waſſem bloot te ſtellen, na dat ze wel gedroogd zyn.

Alle de deelen van *Angelica*, voornaamlyk de wortel, hebben eenen welriekenden ſpeceryagtigen reuk; en eenen aangenaamen bitteragtigen heeten ſmaak; gloeiende op de lippen en 't verhemelte, langen tyd nadatze gekaauwd zyn.

De geur der zaaden en bladeren is zeer verganglyk, byzonder die van de laaſt genoemden; welken, alſze alleenlyk gedroogd worden, het grootſte gedeelte van hunnen reuk en ſmaak verliezen: de wortels behouden hunnen geur nog beeter; doch verliezen ook een gedeelte 'er van, in 't bewaaren. De verſche wortels, vroeg in de lente geſneden zynde, leveren een welriekend geelagtig ſap uit; welk langzaam gedroogd zynde, een fraaije Gomhars wordt, die zeer overvloedig van de kragten der *Angelica* voorzien is. Als men den wortel droogt, ſtremt dit ſap tot onderſcheidne klompjes, welken, overlangs opengeſneden zynde, kleine adertjes vertoonen: in deezen ſtaat kunnenze, door zuiveren geest, maar niet door wateragtige vogten, uitgetrokken worden.

Angelica is een van de fraaiſte ſpeceryen, die in *Europa* groeijen; ſchoonze, in de tegenwoordige praktyk, weinig geacht wordt.

De Wortel, welke het kragtigſte gedeelte is, wordt zelden in de voorſchriften gevonden, en komt niet onder de inmengfels van eenige winkel bereiding. Maar de bladeren zyn inmengfels in drie windverdrievende waters (c) [L.]: De zaaden in het ſaamengeſtelde Anyszaad-Water [L.] wond water, wonder water (d) en ſpeceryagtig trekfel [E.] De ſteelen maaken een aangenaam Conſituur.

AN-

(y) *Carminativa.* (z) *Colicæ dolores flatulenti.* (a) *Tinctura ſive Extractum.* (b) *Planta umbellifera.*
(c) *Aque alexeteriales.* (d) *Aqua mirabilis.*

ANGUILLÆ HEPAR. De Lever van Aal.

De *Lever* en *Gal* van *Aal* zyn zeer fcherp. In moeilijke baaringen zyn ze voor een foortelyk hulpmiddel gehouden geweest; en komen in de voornaamste faamenmengfels, tot dat einde bereid, in de buitenlandsche Apotheken; alhoewel het blykt, dat fcherpe prikkelende geneesmiddelen, in de meeste gevallen van deezen aart, inderdaad nadeelig zyn. *BOERHAAVEN* heeft aangemerkt, dat geen visch fcherper gal heeft, dan de *Aal*; en hy zegt dat hy met pillen van de gal van *Aal* en *snook* bleeke kinderen, die de engelsche ziekte en dikke buiken hadden, geneezen heeft; dewyl de gal de ontlasting der pisfe zeer sterk bevordert, en de zwelling van den buik doet verminderen.

ANIME: [E.] eene Hars, die uit den stam van eenen grooten Amerikaanschen boom zweet, by *Piso Jetaiba*, en by de Indiaanen *Courbaril* genaamd.

Deeze Hars is van eene doorfchynende barnsteenagtige kleur, van eenen ligten aangenaamen reuk, en weinig of geenen smaak. Zy wordt geheel en al, hoewel niet zeer gereedelyk in verbeeterden geeft van wyn (e) ontbonden; terwyl de onreinigheden, die 'er dikwyls zeer veel in zyn, agter blyven. Men zegt, dat de *Braziliaanen* *Anime* gebruiken in berookingen (f) voor pyn en smerten, die uit koude veroorzaakt worden: by ons wordt het zelden, in dien ooit, gebezigd voor eenig geneeskundig gebruik.

ANISI semen: *Apii Anisi dicti semine sua-volente Tourn.* Anyszaad [L. E.]

Anys is een jaarlyksche kroontjesdragende (g) plant, die natuurlyk in *Creta*, *Syrien*, en andere plaatsen van 't Oosten groeit. Zy wordt voortgekweekt in sommige deelen van *Frankryk*, *Duitschland* en *Spanje*; en kan ook in *Engeland* geteeld worden: De zaaden, die uit *Spanje* gebragt worden, en welken kleiner zyn, dan de anderen, worden voor de besten gehouden.

Anyszaad heeft eenen speceryagtigen reuk, en eenen aangenaamen heeten smaak, verzeld van eenen zekeren graad van zoetheid. Water trekt zeer weinig van derzelver geur uit; maar verbeterde geeft van wyn alles.

Deeze Zaaden behooren tot het getal der vier groote heete zaaden: Derzelver voornaamste gebruik is, in koude winderige ongesteldheden, wanneer de taaije slym al te overvloedig is; en in buikpynen, waar aan de jonge kinderen zeer onderhevig zyn. *Frederik Hoffman* pryft dezelve sterker aan in zwakheid van de maag, in buikloopen (b), en om de spanning der ingewanden in 't algemeen te versterken; en denkt, dat zy dien naam wel mogen dragen, dien *Holmont* 'er aan gegeven heeft; *Intestinorum solamen*, de Troost der Ingewanden.

De Winkelbereidingen van deeze Zaaden zyn, een wezendlyke Olie, [L. E.] en een geeftryk saamengesteld water, [L. E.] Zy zyn inmengfels in *Mitbridaat* en *Theriaca*; en de wezendlyke Olie in het pynstillende *Elixir*. (i)

ANONIS, zie ONONIS.

ANSERINA, zie ARGENTINA.

ANTIMONIUM [L. E.] *stibium*, Spiesglas.

Antimonie is een zwaar bros mineraal, saamengesteld uit lange blinkende stralen, als naalden, doormengd met eene donker loodkleurige zelfstandigheid; van geenen merkelyken smaak of reuk. 'Er zyn verscheidene mynen van in *Duitschland*, *Hongaryen*, en *Frankryk*; en ook eenigen in *Engeland*. De Engelsche schynt het minst van allen voor geneeskundig gebruik geschikt te zyn; om datze dikwyls een gedeelte lood in zich bevat. De zelfstandigheden, die met de buitenlandsche soorten vermengd bevonden worden, zyn doorgaans van de onsmeltbaare steenagtige foorte, uit welken de *Antimonie* uitgesmolten wordt in vaten, welker bodem met kleine gaatjes doorboord is, en begrepen in kegelwyze vor-

(e) Spiritus vini rectificatus. (f) Fumigationes. (g) Umbelliferos. (b) Diarrhea. (i) Elixir paregoricum.

vormen: in deezen reift de ligter en dikker floffe naa boven op de oppervlakte; terwyl de zuiverer en zwaarer naa den grond zinkt: hierom is het bovenfte breede gedeelte dér broden veel onzuiverer als het onderfte.

Van de goedheid der *Antimonie* oordeelt men naar de zwaarte derzelve; naar dat de brooden niet sponsagtig of blaaragtig zyn; naar de grootheid der streepen; en naar dat het Spiesglas in een sterk vuur geheel en al uitdamp.

Spiesglas werdt by de Ouden gebruikt in Oogwaters (*k*) tegen ontsteekingen der ooggen (*l*); en voor de zwarte vlakken der wenkbrauwen. Deszelfs inwendig gebruik fchynt niet geveftigd te zyn geweest, dan tegen het einde van de vyftiende eeuw; en ten dien tyde zelfs werdt het van sommigen aangezien, als vergiftig. Doch de ervarenheid heeft thans volkomen doen zien, dat zuiver Spiesglas, in zynen ruwen staat, geene fchadelyke hoedanigheid heeft; dat fommige bereidingen 'er van kragtige geneesmiddelen zyn; en dat, alhoewel veelen derzelve zeer geweldige braak- en buikzuiverende (*m*) middelen zyn, dezelfde nogthans, door eene geringe veranderinge of byvoeginge, hunne geweldigheid verliezen, en zagt worden in hunne werkinge.

Uit ftookkundige proeven (*n*) blykt, dat deeze Delftstoffe bestaat uit een Metaal, dat met gemeene Zwavel vereenigd is, en door dezelfde middelen, waar door andere metaalagtige lichaamen uit hunne ertfen getrokken worden, kan afgefcheiden worden in zyne geaante van Metaal.

Het zuiver Metaal werkt, in eene zeer kleine gifte, met de uiterfte geweldigheid, als een buikzuiverend- en braakmiddel; maar als 't met zwavel vereenigd is, gelyk in het ruwe metaal, dan is zyne kragt bedwongen: en van zyn ontvlambaar begifsel, welk het met alle volkomen metaalagtige lichaamen gemeen heeft, ontdaan zynde, wordt het een doode kalk. Zie van de Bereidingen van *Antimonie* in het derde Deel van dit Werk.

ANTHORÆ, *sive Antithoræ radix*:

(*k*) Collyria. (*l*) Inflammationes oclorum. (*m*) Emetica & Cathartica. (*n*) Experimenta Chemicalia.
(*o*) Aperientia. (*p*) Alopecia.

Aconiti salutiferi C. B. *Aconiti foliorum latinis linearibus, ubique ejusdem latitudinis Linnæi*. Gezonde Wolfswortel; de wortels 'er van.

Deeze plant kan van de vergifige *Aconiet* onderfcheiden worden door heure bladeren, die veel fyner verdeeld, en in 't geheel niet glad noch glanzig zyn: zy groeit in 't wilde op het Alpitche gebergte.

Men heeft wel gemeend, dat de wortels nuttig waren tegen vergift, byzonderlyk dat van de *Thora* (waar van het ook zynen naam heeft); doch anderen merken dit voorgegeven tegengift zelfs als onveilig aan: *Frederk Hoffman* zeidt, dat het buikzuiverend is, en gevaarlyke ongesteldheden van de maag heeft voortgebracht; verzeld met hitte, dorst, en benaauwdheid.

Aan de andere zyde verhaalt *Geoffroy*, dat hy nooit eenige buikzuiverende hoedanigheid in deezen wortel gemerkt heeft, noch eenig kwaad gevolg van deszelfs gebruik; dat hy denzelven dikwyls, en altoos met goed gevolg gegeven heeft tegen wurmen, en in kwaadaartige koortfen, en wel byzonderlyk dezulken, die uit lymrigheid in de maag en darmen ontftaan waren; de gifte is van een *scrupel* tot een *drachma*. Om dit ftuk volkomen te bepaalen, ontbreekt het nog aan genoegzaame proeven; dewyl deeze wortel nog nooit in algemeen gebruik geweest is. Zyn fmaak is fcherp en bitter.

APARINES folia: *Aparines vulgaris* C. B. Kleefkruid; de bladeren 'er van [E.].

Dit is een flappe ruige plant, gemeen in de heggen, enz. zy wordt aangepreezen als een openend middel (*o*); maar in de praktyk wordt 'er weinig werk van gemaakt.

APES. Beyen; derzelve lichaamen, hönich en Watch, [E.]

Men zegt, dat Beyen, gedroogd en fyn gemaakt zynde, de Voffekwaal, of fchurft (*p*) geneezen; en, inwendig ingenomen zynpe, de ontlasting der pis bevorderen; maar zy

zy

zy zyn al over lange vreemd voor de winkels geworden. Van den Honich en de Wasch zal onder hunne eigene Artikels gehandeld worden.

APII seu oleoselini radix: Apii foliis caulinis cuneiformibus Linnæi. Water-Eppe, de wortels 'er van [E.]

Deeze plant is grooter, als de tuin-steenbreeken (q), van eene donkerer groene kleur, en van een sterker en onaangenaamer geur. De wortels behooren onder het getal der vyf zogenaamde openende wortels, en zyn somtyds voorgeschreven, als een inmengsel in openende Meidranken (r) en koeldranken; maar worden thans niet geacht. De zaaden deezer plante zyn maatig speceryagtig, en voor deezen gebruikt, als windbreekende (s) middelen; in welk opzigt zy buitentwyfel van dienst kunnen zyn; alhoewel de andere verwarmende zaaden, van welken de winkels voorzien zyn, deezen onnoodig maaken; en daarom heeft het COLLEGIE van Edinburgb, welk de wortels behoudt, de zaaden doorgeschrap.

APIUM HORTENSE; zie PETROSELLINUM.

AQUILEGIÆ flores, folia, semina: Aquilegiæ flore simplici Razi Syn. Akeleijen; de bladeren, bloemen en zaaden 'er van.

Deeze plant groeit in 't wilde in de bosschen; maar is niet zeer gemeen. Men heeft ze aangemerkt als openende; en ze was voor deezen in groote achtinge by den gemeenen man, om de kinderpokjes en mazelen uit te dryven. Men maakte een gedistilleerd water, geneeskragtigen Azyn en Confers van de bloemen; maar zy hebben al lange plaats gemaakt voor kragtiger geneesmiddelen.

ARANEARUM TELÆ [E.] Spinnewebben.

Deezen ontmoet men nooit in voorschriften; maar worden somtyds door het gemeen-

ne volk toegepast om het bloeden van ligte wonden te stempen: en dit schynen zy uit te werken, door aan de deelen te blyven hangen, zoo dat ze de openingen der vaten stoppen, en beletten, dat het ingehouden bloed 'er uitloopt.

ARESTA BOVIS, zie ONONIS.

ARGENTINÆ, potentillæ anserinæ folia: Pentapbylloidis minoris supini, seu procumbentis, foliis alatis argenteis & serratis, flore luteo Mor. bist. Ox. Zilverkruid, of wilde Ryn-vaaren, Wurm-kruid; de bladeren 'er van [E.]

Deeze plant groeit in 't wilde aan de kanten der slooten en beeken, en andere vogtige plaatsen; zy heeft geene steelen; maar de bladeren liggen plat op den grond. De Schryvers, die over de *Materia Medica* geschreven hebben, zien het zilverkruid, in 't algemeen, aan, als een zeer sterk saamentrekkend middel (t); waarfchynelyk misleid zynde, door deszelfs overeenkomst, in de kruidkundige eigenschappen, met Zevenblad (v); welk bekend is een kragtig saamentrekkend (x) middel te zyn. De kenbaare eigenschappen van het Zilverkruid beloven geene groote kragt van deeze soorte; want, zoo veel den smaak betreft, ontdekt het slegts eene geringe wrangheid; waarom het vermoedelyk recht moge hebben, alleen onder de zachte versterkende middelen (y) geplaatst te worden. Dewyl de saamentrekkende kragt van Zevenblad voornaamelyk tot deszelfs wortel bepaald is, zoo mogt men denken, dat het Zilverkruid ook eenen saamentrekkenden wortel heeft: nothans wordt de wortel deezer plante bevonden, geenen anderen, dan eenen aangenaamen zoetagtigen smaak te hebben; gelykende naar dien van Pingsternakelen, maar niet zoo sterk.

ARGENTUM. Zilver [L. E.]

Menigvuldige kragten heeft men by 'de Arabieren, en ook by sommigen van laater tyden

(q) *Apium.* (r) *Apozemata aperientia.* (s) *Carminativa.* (t) *Adstringens.* (v) *Tormentilla.* (x) *Stryticum.* (y) *Corroborantia.*

tyden aan het ruwe Zilver toegeschreeven; doch op zeer geringen grond. Want dit Metaal, in zynen ruwen staat ingenomen, heeft geene uitwerking in het lichaam; maar als het met een weinig zuur van Salpeter (z) vereenigd is, wordt het bevonden een kragtig, hoewel niet altoos veilig middel, om het water af te dryven (a); en met wat meer van dat zuur vermengd, een sterk brandmiddel (b). Het zuur van Salpeter is het eenigste, dat dit Metaal volkomen oplost: als men by deeze ontbinding een klein gedeelte van het zuur van Zeezout (c) doet, of eene zelfstandigheid, die het zelve in zich bevat; zoo wordt het vogt melkagtig, en het zilver valt op den grond, in de gedaante van eene witte kalk: hier door zyn wy voorzien van een middel, om Zeezout in wateren te ontdekken, enz. Zie de bereidingen van Zilver in het derde Deel des Werks.

ARGENTUM VIVUM. *Hydrargyrus; Mercurius.* Kwikzilver, [L. E.] levendig, of vloeibaar zilver.

Kwikzilver is een ondoorschynend, zilverkleurig vloeibaar mineraal; gelykende, voor 't oog, naar gesmolten tin of lood: het is zwaarder, dan eenige andere vloeistoffe, en dan de meesten der metaalagtige lichamen: het wordt niet styf in den hoogsten graad der natuurlyke koude, die tot hier toe bekend is; en in het vuur wordt het ten eenemaal vlug (d) bevonden. Deeze Bergstofse ontmoet men of in haare vloeibare gedaante, in de aarde; of zy wordt door kunst uit zekere Ertsen getrokken. In *Hongaryen* en *Spanje* zyn 'er zeer groote mynen van; doch de grootste menigte komt uit de *Oostindiën*.

Het gebruik van *Kwikzilver*, in de Geneeskunst, schynt weinig bekend geweest te zyn voor de vyftiende eeuw. De Ouden merken het aan, als een invreetend vergift, schoon 't in zich zelve volkomen vry is van alle scherpheid, sijnak en reuk: 'er zyn voorbeelden, dat het jaaren lang gezeten heeft in de holligheden zoo wel van beenagtige, als vleeschagtige deelen, zonder dezelve te be-

schadigen of eenigzins aan te doen. Inwendig ingenomen zynde, in zynen ruwen staat, en onverdeeld, gaat het onveranderd door de darmen, en is niet bevonden eenige merkelyke uitwerkingen voortgebracht te hebben. Het is inderdaad aangepreezen geweest in *Ambrosiigheden* (e) en ongesteldheden van de longe; maar de kragten, in dit geval aan 't zelve toegeschreeven, zyn door de ervaarenheid niet bevestigd.

Niettegenstaande de zagtheid en werkeloosheid van het ruwe en onverdeelde kwikzilver; zoo heeft het nogthans de sterkste uitwerkingen, als het, door vuur, in de gedaante van rook, of op andere wyzen verdeeld wordt in zeer kleine deeltjes, en belet wordt weder te vereenigen, door tusschenstelling van gevoeglyke zelfstandigheden; of als het met delfstoffelyke zuuren (f) vereenigd wordt; want dan leevert het de geweldigste vergiften, en de uitsteekendste geneesmiddelen, die wy kennen, uit.

De bereidingen van *Kwikzilver* (g) het zy dat men ze inwendig ingeeft, of tot de gelykheid des lichaams overbrengt door uitwendige toepassing, schynt alle de sappen des lichaams te verdunnen, zelfs die in de kleinste en verst afgelegene vaten begreepen zyn; en kan zodanig bestierd worden, dat het de uitwerping door alle de openingen van de huid bevordert. Hierom wordt het gemeenlyk gebruikt in verouderde langduurige ongesteldheden, die op eenen gezetten tyd wederkeren, en uit eene dikheid en traagheid der vogten, en hardnekkige verstoppingen der uitwerpende klieren (h) ontstaan; in schurftagtige en andere ongemakken van de huid (i) en in de spaansche besmettinge (k). Indien derzelve kracht niet weêrhouden wordt, en door gepaste byvoegfels bepaald tot zekere openingen, hellenze voornaamelyk over om den mond aan te doen; en na de sappen in de afgelegener deelen verdund te hebben, veroorzaaken zy eene overvloedige ontlasting van dezelve uit de kwyl-klieren (l).

De heilzame uitwerkingen van 't kwikzilver han-

(z) *Acidum nitrosum.* (a) *Hydragogicum.* (b) *Causiticum.* (c) *Acidum marinum.* (d) *Volatile.* (e) *Asthmata.* (f) *Acida mineralia.* (g) *Preparaciones mercuriales.* (h) *Glandula excretoria.* (i) *Indispositiones seropbulosa & cutanea.* (k) *Lues venerea.* (l) *Glandula salivales.*

hangen niet van de veelheid der zichtbaare ontlastinge af. Want dit geneesmiddel kan trapswyze in de gesteldheid des lichaams gebragt worden, zoo dat het geene merkelyke ontlasting veroorzaake, en nogthans zeer gelukkige uitwerkingen voortbrenge. Om aan dit oogmerk te beantwoorden moet het in zeer kleine giften ingegeven worden, in vereeniging met zulke zelfstandigheden, die deszelfs werking tot de Nieren of tot de zweetgaten der huid bepalen. Door deeze Geneeswyze heeft men verouderde huid- en venus-kwaalen geneezen, zonder eenige merkbaare ontlastinge, dan eene bekwaame vermeerdering van uitwaasfening of pis. Als 'er zweeren in eenig deel zyn, ontlastenze, voor eenigen tyd, wel eene zeer stinkende stoffe, welker veelheid hoe langer hoe minder wordt, en eindelyk wordt de zweer zagtelyk geneezen. Indien het Kwikzilver t'eenigen tyde, door koude of diergelyke, den mond aandoet, (het welk ik nogthans zelden heb zien gebeuren); kan zulks belet worden, door eene gifte over te slaan, en door warmte of gevoeglyke geneesmiddelen de uitwaasfening te bevorderen.

ARISTOLOCHIA. Geboortekruid. Drie wortels van deezen naam worden 'er tot geneeskundig gebruik voorgeschreven:

(1) **ARISTOLOCHIA LONGA.** [L.E.] Lang Geboortekruid. Dit is een knobbelagtige wortel; hebbende somtyds de grootte van een vinger, somtyds de dikte van een mans arm, en de lengte van een voet: hy is byna overal even dik, of een weinig dikker in het midden, dan aan de einden: van buiten is hy van eene bruinagtige kleur, van binnen geelagtig.

(2) **ARISTOLOCHIA ROTUNDA.** [E.] Rond Geboortekruid. Dit heeft naauwelyks eenig zichtbaar onderscheid van 't voorgaande, dan zyne ronde gedaante.

(3) **ARISTOLOCHIA TENUIS.** Slap Geboortekruid [L.]. Dit is een lange en slap-

pe wortel, die de dikte van een ganzen schagt zelden te boven gaat.

Deeze Wortels zyn de voortbrengfels van Spanje, Italiën, en de zuidelyker deelen van Frankryk. Derzelver reuk is eenigzins speceryagtig; derzelver smaak heet en bitteragtig. De Schryvers stellen hen, in 't gemeen, als ten uiterste heet en prikkelend voor: sommigen zeggen zelfs dat zy de heetste van alle de speceryagtige planten zyn; maar zoo als zy doorgaands in de winkels gevonden worden, hebben zy weinig prikkelende kragt. De lange en ronde soorten ontdekken naauwlyks eenigen smaak, als ze gekaauwd worden; maar kort daarna wordenze walgagtig bitter bevonden; de langen zyn wat minder zodanig. De andere soort vult den mond aanstonds met eene speceryagtige bitterheid, die niet onaangenaam is. Derzelver geneeskragten zyn, te verwarmen, te prikkelen, lymagtige slym te verdunnen, en de vloeibaare afscheidingen in 't algemeen te bevorderen: voornaamelyk zynze vermaard in opstoppingen der vrouwelyke ontlastingen.

De gift, in zelfstandigheid, is van een *Scrupel* tot twee *drachma's*. De lange soort wordt aangepreezen, om uitwendig, tot het zuiveren en opdroogen van wonden en zweeren, te gebruiken, en in ongemakken van de huid. — De *Aristolochia tenuis*, is een mengsel in de *Theriaca*; en by gebrek van deeze soorte, is de lange, door het COLLEGIUM van Londen, toegelaaten in derzelver plaats te gebruiken.

ARMORACIA, zie **RAPHANUS RUSTICANUS.**

ARNICA, zie **DORONICUM.**

ARSENICUM. Rottekruid.

Rottekruid is in eene meer of mindere hoeveelheid in de meeste soorten van Ertsen, byzonderlyk in die van Tin en *Bismuth*, begrepen; in de witte vuursteenen, en in de delfstoffen, die *Cobalt* genoemd wordt; uit welke laatste, het grootste deel van 't Rottekruid, dat tot ons overgebragt wordt, door eene soorte

van opheffing (m) wordt getrokken: het Rottekruid reift eerst op in de gedaante van graauwagtig meel, het welk nog zorgvuldiger weder opgeheven zynde, saamenftremt tot doorschynende klompjes; en dit is het witte Rottekruid der Winkels.

Rottekruid, met een tiende van zyn gewigt zwavel opgeheven zynde, vereenigt zich daar mede tot eenen blinkenden geelagtigen klomp, die eenigermaate doorschynend is; en dat is het gemeene geele Rottekruid. Als men de hoeveelheid van de zwavel verdubbeld, wordt het saamenmengsel ondoorschynender en vaster; van eene donker roode kleur, gelykende naar die van vermiljoen (n), doch met dit onderscheid, dat het zyne schoonheid verliest, door het tot poeder te maaken; terwyl dat van vermiljoen door dat middel verbeterd wordt: en dit is het gemeene roode Rottekruid. Door het veranderen der evenredigheden van Rottekruid en Zwavel, kan men sublimaat verkrygen van eene groote verscheidenheid van schaduwen van geel en rood.

Natuurlyke Mengfels van Rottekruid en Zwavel, die naar de voorgaande Bereidingen (o) gelyken, worden niet zelden in de aarde zelve gevonden. Het delfbaar roode Rottekruid is de *Sandaracha* der Grieken, het *Realgar* en *Risigal* der Arabieren. Maar het geele en roode worden *Zarnicks* genaamd, als ze van een gelyk eenvormig weeffel zyn; en als ze uit kleine schiffers of bladen saamengefteld zyn, *Auripigmenta* of *Oppermert*: deeze laaften zyn de eenigste zelfftandigheden, aan welken de Grieken den naam van *zarnicks* gegeven hebben. Dat de *Zarnicks* en *Oppermerts* inderdaad Rottekruid in zich behelzen, (tegen het gevoelen van sommige laater Schryvers) is klaar uit verscheidene proeven, waar door een volmaakt Rottekruid, en zulks in eene aanmerkelyke hoeveelheid, uit dezelve verkregen wordt. De Opstellers van de voorgaande Uitgave der *Edinburgsche Apotbeek* gaven derhalven *Sandaracha Graecorum* (p) met recht, als een gelykluidenden

naam, aan het roode Rottekruid (q); en *Auripigmentum* (r) aan het geele.

Het zuiver of witte Rottekruid heeft eenen doordringenden invreetenden smaak; en wordt bevonden, ingenomen zynde, een allergeweldigst vergift te zyn. Behalven de uitwerkingen, welken het met andere invreetende dingen (s) gemeen heeft; zoo verzwakt het de wanden der Maage op eene merkelyke wyze, veroorzaakt een zwelling en verfterving (t) van 't gantsche lichaam, en, na den dood, eene schielyke verrotting (u), byzonderlyk, naar men zegt, van de teeldden der Menschen. Als de hoeveelheid zoo gering is, dat ze niet doodelyk zy; volgen 'er beevingen, beroertens, en langduurige uitteerende koortfen (v) op. De Geneesmiddelen, tegen dit vergift aangepreezen, zyn melk, en oliagtige vogten; onmiddelyk 'er op en rykelyk gedronken.

Het roode en geele Rottekruid, zoo wel het natuurlyke, als dat gemaakt is, hebben weinig smaak en zyn op verre na zoo geweldig niet, in hunne uitwerkingen, als de voorgaanden. De Zwavel (x), welke de kracht van het Kwikzilver (y) en de bergstoff van Spiesglas (z) bedwingt, verzwakt het geweld van deeze vergiftige Delfstoffe ook heel veel. De zodanigen onder deeze zelfftandigheden, die rykelyker van zwavel voorzien zyn, schynen byna onschadelyk te weezen. Men heeft het gemaakte roode Rottekruid, en het natuurlyk Oppermert, in eene groote hoeveelheid aan honden gegeven, zonder datze eenige kwaade uitwerkingen hebben voortgebragt.

ARTEMISIAE folia: Artemisia vulgaris majoris C. B. Byvoet; de bladeren 'er van [L. E.].

Deeze plant groeit overvloedig in de velden, heggen en woeste plaatfen; door gantsch Engeland; en zy bloeit in Juny. Naar 't uiterlyk aanzien gelykt zy wel wat naar de gemeene Alfem: het onderscheid, welk meeft in 't oog valt beftaat in de bloemen; want die van

(m) Sublimatio. (n) Cinnabalis. (o) Preparatioes. (p) Sandarac der Grieken. (q) Arsenicum rubrum. (r) Oppermert. (s) Corrosiva. (t) Spacelatio. (u) Putrefactio. (v) Hectica. (x) Sulphur. (y) Mercurius. (z) Metallum antimoniale.

van Allēm hangen nederwaards; terwyl die van Byvoet regt op staan.

De bladeren deezer plante hebben eenen lichten speceryagtigen reuk, en eenen kruidagtigen bitteren smaak. Zy zyn meest vermaard als middelen voor de Baarmoeder en tegen de Moederkwaalen (a): Men heeft somtyds een aftrekzel van dezelve gedronken in opstoppingen der maandelyksche ontlastingen (b). Dit Geneesmiddel is zekerlyk een zeer zagt, en zeer veel minder verhittend dan de meeste anderen, aan welken deeze kragten worden toegegeschreven: in sommige deelen van dit koningryk is de Byvoet in gemeen gebruik, als een moeskruid.

ARTHAMITÆ five cyclaminis radix: *Cyclaminis orbiculato folio, inferne purpurascente* C. B. Varkensbrood; de wortels 'er van; [E.]

Deeze plant ontmoet men in de tuinen der Liefhebbers. Als de wortel versch is, heeft hy eenen zeer scherpen brandenden smaak, welken hy byna gantschelyk verliest, als hy gedroogd wordt. Hy wordt aangepreezen, als een Nieskruid (c); in pappen (d) voor knotsagige en schurftagtige gezwollen (e); en inwendig, als een buikzuiverend (f), afvagend, (g) en openend (h) middel: het werkt zeer langzaam, maar met groot geweld, ontsteekende de keel en darmen; en hierom is het met recht uit de Londensche Apotheek verworpen, schoon het in de Edinburgsche nog behouden is.

ARI radix: *Ari maculati, maculis nigris* C. B. Kalfsvoet [L. E.]

Deeze plant groeit in 't wilde, onder de heggen en aan de zyden der heuvels in de meeste deelen van Engeland. In Maart schiet zy drie of vier driehoekige bladeren uit, welken gevolgd worden van eenen naakten steel, draagende een purperagtig stampertje, dat in eene lange scheede bellooten is: dit wordt in Juny gevolgd van eenen tros roodagtige be-

ziën. In sommige planten zyn de bladeren besprenkeld met zwarte, in anderen met witte vlakken, en in anderen geheel niet gevlaakt: de zwart gevlaakte wordt voor de kragtigste gehouden, en hier om is ze door het COLLEGIE van Londen uitdrukkelyk voorgeschreven.

Alle de deelen van Kalfsvoet, byzonderlyk de wortel, hebben eenen sterkprikkelenden en zeer scherpen smaak: als de wortel maar een weinig gekaauwd wordt, blyft hy de tong branden en steeken eenige uren lang; veroorzaakende terzelve tyd eenen zeer grooten dorst: doch deeze toevallen worden verzagt door boter, melk, of oliagtige vogten. Gedroogd en eenigen tyd bewaard zynde verliest hy veel van zyne schertheid, en wordt ten laatsten eene byna smaakelooze meelagtige zelfstandigheid.

Deeze wortel is een kragtig prikkelend (i) en verdunnend (k) middel. Hy wordt gehouden van groote kragt te zyn, in sommige kwaade lichaams gesteldheden en de bleekzugt (l), in zwakheid van de maag, door overlast van een lymig slym veroorzaakt, en in zulke ziekten, in 't algemeen, die voortkomen uit eene koude en loome ongesteldheid der vaste, en traagheid der vloeibaare deelen. Ik heb 'er groote baat by bevonden in jichtige pynen, voornaamelyk die van de vaste foorte en die diep gezeten zyn. In dit geval heb ik, van tien greinen tot een scrupel, van den verschen wortel twee of driemaal daags ingegeven; gemaakt zynde tot een brok, (m) of tot een amandelmelk, met vetagtige en slymagtige zelfstandigheden, die zyne prikkeling beletten, en voorkoomen dat hy geene pynelyke indrukfels maake op de tonge. In 't algemeen verwekt hy eene zachte prikkelende gevoeligheid door het gantsche gestel des lichaams, en als de Lyder in 't bed warm gehouden wordt, brengt hy een overvloedig zweeten voort.

De eenigste winkel bereiding, in welke deeze wortel een innengsel is, is een saamengesteld poeder; in welke gedaante deszelfs kragten

(a) Uterina & Antihysterica. (b) Suppressiones menstrualium evacuationum. (c) Egeria. (d) Cataplasmata. (e) Tumores scirrhosi & scrophulosi. (f) Catharticum. (g) Detergens. (h) Aperiens. (i) Stimulans. (k) Adjuvans. (l) Cachexia & Chlorosis. (m) Bolus. (n) Emulsio.

ten zeer gering zyn. Sommigen pryzen een trekfel met wyn van denzelfen aan; doch wyn, water, noch geest trekt zyne kragten uit.

ASAFOETIDA; sive Asa foetida: Duivelsdrek, eene stinkende Gom; [L. E.] of het verdikte sap van eene groote kroontjes draagende plante, die in *Persien* groeit.

Dit Sap zweet (uit wonden, die in den wortel gemaakt zyn) als een vogt en wit als melk: als men het aan de lucht bloot stelt, verandert de witte kleur in een bruinagtige, en verkrygt trapswyze verschillende trappen van vastheid. Het wordt tot ons overgebracht in groote onregelmaatige klompen, die uit verscheidene kleine heldere brokjes of korls samengesteld zyn, en gedeeltelyk van eene witagtige, gedeeltelyk van eene roodagtige, en ten deele van eene violet kleur zyn. Van deeze klompen worden die voor de besten gehouden, welken helder, van eene bleek roodagtige kleur, en gesprenkeld zyn met eene menigte van fraaije witte stippels.

Deeze Drogerij heeft eenen sterken stinkenden reuk, eenigzins naar knoflook gelykende; en eenen bitteren scherpen bytenden sinaak. Zy verliest haaren reuk en kragt met den ouderdom; eene omstandigheid, die in het geeven van dezelve byzonderlyk moet in acht genomen worden. Zy bestaat omtrent uit een derde part zuivere hars en twee derde deelen van eene gomagtige stoffe; de eerste is oplosbaar in Geest, de andere in water. Proefhoudende Geest ontbindt byna het geheele onderwerp in een troebel vogt; het afrekfel in verbeeterden Geest van wyn (v) is doorscheinend helder.

Asa foetida is de sterkste van alle de stinkende Gommen, en van veel gebruik in Moederkwaalen (p) en verscheidene soorten van Zenuw-ziekten (q). Zy is insgelyks van groote uitwerkinge in winderige kolieken; en om alle de vloeibaare affcheidingen, in beide de Kunnen, te bevorderen. De Ouden hebben

nog verscheinene andere kragten aan dit Geneesmiddel toegeschreven; doch welken men thans 'er niet van verwacht.

Deeze Gom-hars is een inmengsel van de winkel Gompillen, saamengestelde poeder van Myrre, stinkend Aftrekfel, (s) stinkende vlugge Geest [L.] en de pleister tegen de Moederkwaalen (t) [E.]

ASARI folia, radix: *Asari* C. B. *Afarabacca*; Mansooren, of Haselwortel; de wortels en bladeren 'er van.

— Het COLLEGIE van *Londen* schryft alleen de bladeren voor; dat van *Edinburg* beiden, zoowel de wortels, als de bladeren.

De *Mansooren* of *Hazelwortel* is een zeer laage, altyd groene plant, die natuurlyk in Frankryk, Italie en andere warme Landen groeit: de gedroogde wortels worden gemeenlyk uit de *Levant* gebragt; die van onze eigen kweekinge worden voor zwakker gehouden.

Beiden, zowel de wortels, als de bladeren, hebben eenen walgagtigen, bitteren, scherpen, heeten sinaak; hunne reuk is sterk en niet heel onaangenaam. In zelfstandigheid, van een half drachma tot een drachma ingegeeven, ontlasten zy kragtig van onderen en van boven. Men zegt, dat Trekfels (v) in geestagtige scheivogten (x) gemaakt, beiderleye, zowel de braaking verwekkende (y) als de buikzuiverende (z) kragten der plante bezitten; dat het Uittrekfel, (a) door verdikkinge van dit Trekfel (b) verkregen, alleenlyk door braakinge en zeer zagt werkt; dat een trekfel (c) in water buikzuiverend, en zelden braaking verwekkende bevonden wordt; dat Afkookfels van water, door lang koken gemaakt, en het Uittrekfel van water, geene buikzuiverende, noch braaking verwekkende kragt hebben; maar dat zy aanmerkelyke zweetdryvende (d) pisdryvende (e) en de Maandstonden bevorderende (f) middelen bevonden worden.

Het voornaamste gebruik deezer plante by ons,

(a) Spiritus vini rectificatus. (p) Morbi hysterici. (q) Nervorum morbi. (r) Colica flatulenta. (s) Tinctura foetida. (t) Emplastrum antibystericum. (v) Tinctura. (x) Menstrua spirituoza. (y) Emetica vis. (z) Catbartica. (a) Extractus. (b) Tinctura. (c) Infusio. (d) Diaboretica. (e) Diuretica. (f) Emmenagogica.

ons, is een Niesmiddel (g). De Wortel van Mansooren is mogelijk de sterkste van alle de Nieskruiden (b) onder de planten; het eigentlijk gezegde witte Nieskruid (i) niet uitgezonderd. In den Neus opgesnoven tot de hoeveelheid van een Grein of twee, veroorzaakt het eene overvloedige ontlasting van slym, of snot (k) en verwekt eene menigvuldige spuwwing. De bladeren zyn heel veel zagter, en kunnen tot de hoeveelheid van twee, drie, vier of vyf greinen, gebruikt worden. *Geoffroy* verhaalt, dat hy, na eene gifte van dit Niesmiddel, by nacht opgesnoven, dikwils gezien heeft, dat de ontlasting van den Neus wel drie dagen lang duurde; en dat hy wist eene verlamming (l) van den mond en de tonge door eene gifte geneezen te zyn. Hy pryft dit geneesmiddel aan in hardnekkige ongemakken van 't hoofd, die voortkomen uit lymagtige taaije stoffen, in beroerhdeden, en in slaapzickten. De bladeren zyn een inmengsel in het Niespoeder der Winkels (m) [L. E.]

ASCLEPIAS, zie VINCETOXICUM.

ASELLI, zie MILLEPEDÆ.

ASPALATHUS, zie RHODIUM.

ASPARAGI radix: Asparagi sativi C. B. Aspargies; de wortels 'er van [E]

Deeze Plant wordt voor de keukens in de tuinen gekweekt. De wortels hebben eenen bitteragtigen slymagtigen smaak, naar het zoe- te hellende; en de vrugt heeft veel van den zelfden smaak: de jonge spruiten zyn veel aangenaamer, dan een van die beiden. Aspargies bevorderen den eetlust, maar brengen weinig voedsel aan. Zy geeven eenen sterken reuk aan de pis, in eenen korten tyd na dat men ze gegeten heeft; en om deeze reden zyn zy voornaamelyk voor pisdryvende (n) gehouden: ook worden ze voor openende (o) en ontsluitende (p) geächt; de wortel is een van de zes zoo genaamde openende wortels.

Eenigen meenen, dat de scheuten de kragtigste zyn; anderen de wortels: en nog anderen de bast van den wortel. *Stabl* is van oordeel dat geen van allen eenig groot aandeel hebben in de kragten, die aan dezelve doorgaans worden toegeschreeven. Het blykt uit de ondervindinge, dat Aspargies zeer weinig kunnen toebrengen, om de pis (q) te verwekken, alsze opgestopt is; of om derzelver ontlasting te vermeederen; en in gevallen, waar openende middelen doorgaans dienst doen, daar hebben de Aspargies weinig, of geene uitwerking.

ASPERULÆ flores: *Asperula, aut aspergula odorata nostratis Lob.* Onzer Vrouwe Bedstroot; de bloemen.

Dit is een laage kroontjes dragende (r) plant, die in de bosschen en wouden in 't wilde groeit, en in de Mei maand bloeit. Het heeft eenen uitneemend aangenaamen reuk, welke door maatige uitdrooging nog vermeederd wordt; de smaak is zoutagtig en een weinig wrang. Het deelt zynen geur aan wynagtige vogten mede. *Asperula* wordt onderfeld, de lymige vogten te verdunnen, en de spanning der ingewanden te versterken: Het wordt aangeprezen in verstoppinge van de Lever en de Galbuizen (s), en door sommigen in vallende ziekten, en beroerhdeden: desniet-tegenstaande heeft de hedendaagliche praktyk het zelve verworpen.

ASPHALTUS, zie BITUMEN JUDÆICUM. Joodenlym.

ASPLENIUM, zie CETERACH.

ATRIPLICIS OLIDÆ folia: *Atriplicis foetida* C. B. *Chenopodii foetidi Tourn.* Stinkende Orach, of Melde, milde Kruid; de bladeren [L].

Dit is een laage plant, geheel en al besprenkeld met een soort van witagtig kleeveryg meel: zy groeit by misthoopen en andere woeste plaatsen. De bladeren hebben eenen ster-

(g) *Scernutatorum.* (b) *legios.* (i) *Helleborus.* (k) *Mucus.* (l) *Paralysis.* (m) *Pulvis sternutatorius.* (n) *Diuretici.* (o) *Aperientes.* (p) *Deobstruentet.* (q) *Urina.* (r) *Umbelliferos planta.* (s) *Ductus biliarii.*

sterken stinkenden reuk, waar van de hand, door een ligte aanraaking zoo sterk wordt aangedaan, dat zy niet gemakkelyk daar van te bevryden is. Door haaren reuk heeft zy den naam verworven van een uitsteekend middel tegen de Moederkwaal (*i*) te zyn; en dit is het eenigste gebruik dat 'er van gemaakt wordt. *Tournefort* pryft een Afreksel (*v*) in geest; anderen een Afkookfel (*x*) in water; en anderen een Conserf, van de bladeren aan, als van wonderlyke uitwerkinge in ongemakken van de pis.

ATRIPLEX SATIVA. Tuin Arrach, Orach, of Melde.

De Tuin *Melde* (welke of van eene bleek groene, of van eene purperagtig roode kleur is, en hierom *Atriplex alba* & *rubra*, witte en roode Melde genoemd wordt) wordt voornaamelyk tot een moeskruid voor de keuken gebeezigd. Zy is verkoelende en den afgang zagtelyk bevorderende; een Afkookfel van de bladeren wordt aangepreezen in hardlyvigheid, wanneer de Lyder van eene heete galagtige gesteldheid is.

AVENA [E.]. Haver.

Dit graan is een Artikel, dat meer tot Voedsel, dan tot de Geneeskunst behoort. Het is van eene genoegzaame voeding en gemakkelyk te verteeren. De Pap, die 'er van gekookt wordt, heeft insgelyks een zagte slymagtige hoedanigheid; waar door zy de scherpe vogten verftompt, en nuttig bevonden wordt in ontsteekende ongesteldheden, hoesten, heescheden, raauwheid en verzweeringe van de keel.

AURANTIORUM HISPALENSIIUM
succus & *cortex*: *Fructus Mali aurantiae majoris* C. B. Sevilie Oranje Appelen; het sap en de geele schil [L. E.] Het COLLEGIE van *Edinburgh* gebruikt ook de bloemen van den boom.

De Oranjeboom is een schoone altoos groe-

ne boom, of liever heester, het geheele jaar door bloemen en vrugten dragende: hy is een inboorling der landen, die onder warmer luchtstreeken liggen, en kan de winters van de onze niet wel verdragen.

De Bloemen zyn zeer welriekend, en gingen, voor eenigen tyd, door voor een reukwerk van groote achtinge: derzelver sinaak is eenigzins heet en verzeld van eenen zekeren graad van bitterheid. Zy deelen haaren geur, door trekking (*y*), aan verbeterden Geest van wyn (*z*) mede; en, door distilleeringe, zoo wel aan Water als aan Geest van wyn: terwyl de bittere stoffe in water kan ontbonden worden, en onder het uitdampen van het Afkookfel (*a*) geheel in het Uittreksel (*b*) overblyft. Het gedistilleerde water werdt voormaals in de winkels gehouden; doch wordt thans, wegens de schaarsheid der Bloemen, niet meer gedaan: het zelve wordt by uitheemfche Schryvers *aqua naphæ* genoemd. Eene Olie, uit deeze bloemen gedistilleerd, wordt uit *Italien* overgebracht, onder den naam van *Oleum*, of *Essentia neroli*.

De buitenste geele schil van de vrugt is een aangenaam speceryagtig bitter, en, in koude slymagtige gesteldheden (*c*), een uitneemend maag- en windbreekend (*d*) middel bevonden; het welk den eetlust bevordert, het gestel verwarmt, en de spanning der ingewanden versterkt. De Oranjeschillen schynen veel heeter te zyn, dan die der Limoenen, en overvloediger van wezendlyke Olie (*e*) voorzien te zyn; op welke omstandigheid derhalven, in 't gebruik van deeze geneesmiddelen behoortlyk moet acht gegeeven worden. De geur der eersten wordt ook geacht minder verlooren te worden, dan die van de anderen: hierom gebruikt het COLLEGIE ook Oranjeschillen in het geestagtig bitter Treksel (*f*), 't welk bestemd is om te bewaaren; terwyl de Limoenschillen den voorrang hebben in het bitter Afreksel (*g*) van water. Om dezelfde reden worden 'er een Syroop, en twee gedistilleerde wateren bereid van de Oranjeschillen, liever dan van die der Limoenen.
Het

(*i*) *Antihystericum*. (*v*) *Tinctura*. (*x*) *Decoctio*. (*y*) *Infusio*. (*z*) *Spiritus vini rectificatus*. (*a*) *Decoctio*. (*b*) *Extractum*. (*c*) *Constitutiones plegmaticæ*. (*d*) *Stomachicum* & *Carminativum*. (*e*) *Oleum essentiale*. (*f*) *Tinctura*. (*g*) *Infusio*.

Het sap van Oranje Appelen is een aangenaam zuur vogt, en van groot nut in ontfteekende koortsagtige ongesteldheden, om de hitte te maatigen, de ongeregelde beweging van 't bloed te doen bedaaren, den dorst te stillen, en de heilzaame ontlastingen te bevorderen; ook is het van groot nut in scheurbuiken; voornaamelyk als het ingegeven wordt in vereeniging met lepelblad (*b*), kers (*i*), of andere scherpe middelen tegen het scheurbuik (*k*); gelyk in de *Jucci scorbutici* der winkels.

AURANTIA CURASSAVENSIA. Curassausche Oranje Appelen [E.]

Deezen zyn de kleine jonge vrugten van de Sevilie Oranje Appelen, gedroogd. Zy verschynen het allereerst in eene openbaare Apotheek, in de tegenwoordige Uitgave van *Edinburgh*; waarin zy tot een inmengsel in de *Maag-Tinctuur* (*l*) en *Elixir* gemaakt zyn. Zy schynen zeer wel voor dat gebruik geschikt te zyn; als zynde middelmatig heete en bittere speceryen, en vry aangenaam van geur.

AURICULA JUDÆ: *Fungus auricula Judæ, coloris ex cineraceo nigricantis, perniciosus in sambuci caudice nascens* J. B. Jooden Oor, een Paddestoel, die op oude Vlierboomen groeit. Deeze Paddestoel wordt van sommigen gehouden voor een sterk buikzuiverend (*m*), van anderen voor een saamentrekkend (*n*) middel. Doch de oordeelkundigste Schryvers verklaaren deszelfs inwendig gebruik gevaarlyk; en daarom hebben de *Londensche* en *Edinburgsche* COLLEGIEN hetzelve verworpen.

AURICULÆ MURIS folia: *Pilosella majoris repentis hirsutæ* C. B. Muizen Ooren, de bladeren 'er van.

Dit is een laag kruipende plant, met een foort van haar bedekt; zy groeit in 't wilde in drooge Weilanden en bloeit in Juny en July. De bladeren hebben eenen scherpagtigen bitteren sinaak, en worden als een saamentrekkend

(*o*) middel aangeprezen; maar in de praktyk wordt 'er geen gebruik van gemaakt.

AURIPIGMENTUM. Een delfstof (*p*), uit Zwavel (*q*) en Rottekruid (*r*) saamgesteld. Zie **ARSENICUM**.

AURUM. Goud.

Deeze Bergstof (*s*) is in de Geneeskunst ingevoerd door de *Arabieren*, welken het hielden voor een van de beste hart- en zenuwversterkende (*t*) middelen. En de *Europeërs* hebben het zelve, zonder iets van zyne eigenschappen te verminderen, van hun overgenomen: ook wordt het in de buitenlandsche Apotheeken nog behouden, en zelfs gemengd onder de inmengfels, van welken eenvoudige wateren gedistilleerd worden.

Doch 'er is waarschynelyk ten deezen tyde niemand, die 'er eenige byzondere kragten uit verwacht; naardien het zekerlyk onveranderlyk is, in 's menschen lichaam. De Heer *Geoffroy* erkent edelmoedig, schoon hy 't niet wil verwerpen uit de hartsterkende bereidingen (*v*), dat hy 't alleen uit beleefdheid voor de *Arabische* Schoolen nog aanhoudt. De Scheikundigen hebben door menige, wel uitgewerkte, bewerkingen getracht, 'er iets uit te trekken, het welk zy *Zwavel* (*x*) of de *Ziel van 't Goud* noemen; maar tot nog toe is 'er geene wyze van bewerkinge uitgevonden, om de saamenstellende deelen van deeze Bergstofte van een te scheiden; en alle de *Uittreksels* (*y*) van 't zelve en van het drinkbaar Goud (*z*), welken tot hier toe zyn te voorschyn gekomen, zyn niet anders, dan wezendlyke Oplossingen van hetzelve in koningswater (*a*), met geest van wyn of ander vogt getemperd; en zyn veel eer schadelyk, dan heilzaam voor 't lichaam bevonden.

AXUNGIA. Vet.

De *Arabieren* hebben verscheidene soorten van Vet in de Geneeskunst ingevoerd, en dezelven

(*b*) *Cochlearia*. (*i*) *Nasturtium*. (*k*) *Antiscorbutica*. (*l*) *Tinctura stomachica*. (*m*) *Purgans*. (*n*) *Adstringens*. (*o*) *Adstringens*. (*p*) *Minerale*. (*q*) *Sulphur*. (*r*) *Arsenicum*. (*s*) *Metallum*. (*t*) *Cordiale & nervos confortans*. (*v*) *Preparaciones Cordiales*. (*x*) *Sulphur*. (*y*) *Extractus*. (*z*) *Aurum potabile*. (*a*) *Aqua regia*.

zelve aangeprezen, als ofze verscheidene kragten bezaten.

Het COLLEGIE van *Wirttemberg* schryft, in de laatste Uitgave van hunne Apotheek in 1741. uitgegeeven, niet minder dan agtewintig verschillende soorten van Vet voor, om in de Winkels gehouden te worden: en zy onderrichten ons, dat sommigen derzelven verdunnende en ontbindende (*b*) zyn; als daar zyn dat van den Reiger, de wilde Kat, den Ojevaar, den Patrys, het Konyne, den Haas, den Vos, de Alpische Muis, den Das, den Beer, den Wolf, der Slangen en Adders: anderen zyn verhittende, afvagende (*c*) en verrotting maakende (*d*); gelyk dat van de Aal, den Snoek, en de Froot (*e*): Een derde Rang is verzagtende (*f*); als het Vet van Ossen, Harten, en Geiten: en een vierde verzagtende, teerende (*g*) en streelende (*h*); Dit laatste begrypt het Vet van Eendvogels, Gansen, Honden, Capoenen, Bevers, Paerden, Hennen, en Menschen vet. Doch de ervarenheid bevestigt de waarheid dier kragten niet, welken aan de verscheidene soorten van Vet worden toegeschreven. Zy hebben alle eene verzagtende eigenschap, zy verslappen de deelen, waar op ze gelegd worden, en beletten de uitwaasfeming: deeze uitwerkingen en derzelver gevolgen kunnen in een meer' of minder' trap van alle soorten van vetten verzwagt worden.

Het COLLEGIE van *Londen* heeft daarom ook maar drie soorten van vetten behouden, van verschillende dikte, en voor verschillende mengfels; te weten, Vet van Adders, Varkens reuzel, en schaapen ongel; waar by het COLLEGIE van *Edinburgh* Geiten ongel gevoegd heeft. En deezen zyn inderdaad genoeg om aan alle de oogmerken te beantwoorden, waar toe Zelfstandigheden van deezen aart gebruikt worden.

BALAUSTIA: *Flores balaustiae flore pleno majore C. B.* Balaustinen; de Bloemen van den Granaatappelboom, die dubbelde bloemen draagt. [L. E.]

(*b*) *Extenuantes & resolventes.* (*c*) *Detergentes.* (*d*) *Septici.* (*e*) *Umber.* zekere Rivier Visch. (*f*) *Emolliens.* (*g*) *Digerens.* (*h*) *Leniens.* (*i*) *Adstringens.* (*k*) *Diarrhea.* (*l*) *Dysenteria.* (*m*) *Pulvis e succina compositus.*

De *Granaatappelboom* met dubbelde bloemen is een laage boom, of liever heester, die in *Italië* enz. in 't wilde groeit. De Bloemen hebben eene fraaije roode kleur, in 't aanzien naar eene gedroogde roode Roos gelykende, derzelver smaak is bitteragtig en saamentrekkende (*i*).

De Bloemen der Granaatappelboomen worden aangeprezen in Buikloopen (*k*), Roodeloopen (*l*), en andere gevallen, waarin saamentrekkende middelen, te pas koomen. Zy worden zelden voorgeschreven in bereidingen, die op staande voet gereed gemaakt worden, en zyn een innengsel in een eenig winkel saamenmengsel, het Poeder uit barnsteen saamen gesteld (*m*) [L.]

BALSAMITÆ MARIS five *Costi/bortorum folia: Mentha bortensis corymbifera C. B.* Wurmkruid of Reinwaren; de bladeren 'er van. [E.]

Dit was weleer een zeer gemeene tuinplant, en van veel gebruik zoo wel voor de keuken, als tot geneesmiddelen; doch komt thans weinig in aanmerking in beide opzichten; evenwel schynt het, wegens zyne kenbaare eigenschappen, gelyk, of zelfs beeter te zyn, dan sommige speceryagtige kruiden, welken de praktijk behouden heeft. De bladeren hebben eenen bitteragtigen, heeten, speceryagtigen smaak; en een zeer aangenaamen reuk, zeer naby koomende aan dien van Munte, of een mengsel van Munte en Leverballen, of Tuinkostus. Derzelver geur wordt door distilleringe met water opgeheven; maar verbeeterde Geest van wyn trekt dien 'er uit door opginge.

BALSAMUM COPAIBA [L. E.] Balsam van *Copaiba*, of Wondbalsam; een vloeibaar harsagtig sap, vloeijende uit insnydingen, die gedaan worden in den stam van eenen grooten boom, welke in de Spaansche Westindien groeit.

Dit sap is helder en doorschynend; van eene witagtige of bleek geele kleur, eenen aan-